

Brüssel, 26.4.2017
SWD(2017) 201 final

KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT
Lisatud dokumendile:

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Euroopa sotsiaalõiguste samba loomine

{COM(2017) 250 final}
{SWD(2017) 200 final}
{SWD(2017) 206 final}

Sisukord

Sissejuhatus	3
I peatükk. Võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule	6
Haridus, koolitus ja elukestev õpe	6
Sooline võrdõiguslikkus	11
a. Tuleb tagada naiste ja meeste võrdne kohtlemine ja võrdsed võimalused ning edendada neid kõigis valdkondades, sealhulgas tööturul osalemisel, seoses töötingimustega ja karjääri edendamisel.	11
Võrdsed võimalused	15
Tööhõive aktiivne toetamine	18
Kindel ja paindlik tööhõive	22
Palgad	27
Teave tööhõivetingimuste kohta ja kaitse lepingu ülesütlemise korral.....	30
Sotsiaaldialoog ja töötajate kaasamine	34
Töö- ja eraelu tasakaal	38
Tervislik, ohutu ja hästi kohandatud töökeskkond ning andmekaitse	41
III peatükk. Sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus	45
Lapsehoid ja laste toetamine	45
Sotsiaalkaitse	49
Töötushüvitised	53
Miinimumsissetulek	56
Sissetulek vanas eas ja pensionid	59
Tervishoid	62
Puudega inimeste kaasamine	65
Pikaajaline hooldus.....	68
Eluase ja abi kodututele	71
Juurdepääs esmatähtsatele teenustele	74

Sissejuhatus

Euroopa sotsiaalõiguste samba sätestatakse hulk olulisi põhimõtteid ja õigusi õiglaste ja hästtoimivate tööturgude ja sotsiaalhoolekande süsteemide toetamiseks. Üheskoos moodustavad need põhimõtted ja õigused ulatusliku tegevuskava paremini toimivate majanduste ning õiglasemate ja vastupanuvõimelisemate ühiskondade saavutamiseks. Eesmärk on edendada uuendatud lähenemisprotsessi paremate töö- ja elutingimuste tagamiseks kõikjal Euroopas. Sellega seoses on Euroopa sotsiaalõiguste samba keskmes kodanikele uute ja tõhusamate õiguste tagamine, esilekerkivate sotsiaalsete väljakutsetega tegelemine ja töömaailma muutumine eelkõige seoses uut tüüpi töösuhetega, mis tulenevad uutest tehnoloogiatest ja digitaalrevolutsioonist. Need põhimõtted ja õigused hõlmavad tööhõive, sotsiaalkaitse, sotsiaalse kaasamise, hariduse ja võrdsete võimaluste valdkondi.

Sammas tugineb ELi ja rahvusvahelisel tasandil eksisteerivale õigustikule. Eelkõige toetub sammas ühenduse 1989. aasta hartale töötajate sotsiaalsete põhiõiguste kohta, 1961. aasta Euroopa sotsiaalharta, 1996. aasta muudetud Euroopa sotsiaalharta ja Euroopa Nõukogu Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeksile. Põhimõtetes võetakse arvesse ka Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) asjakohaseid konventsioone, soovitusi ja nendega seonduvaid protokolle ning Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni. Samal ajal on viimase 30 aasta jooksul arenenud ka ELi sotsiaalne õigustik – ELi aluslepingutesse on lisatud uusi sätteid, vastu on võetud Euroopa Liidu põhiõiguste harta ja uusi õigusakte ning täienenud on Euroopa Liidu Kohtu praktika. Hiljuti võeti vastu ÜRO kestliku arengu eesmärgid aastaks 2030, milles sätestati uus tegevuskava vaesuse kaotamise ning kestliku arengu majanduslike, sotsiaalsete, solidaarsus- ja keskkonnaalaste mõõtmega tegelemiseks tasakaalustatud ja terviklikul moel.

Käesolevas dokumendis järgitakse Euroopa sotsiaalõiguste samba kolme peatüki ülesehitust ja kirjeldatakse üksikasjalikult iga põhimõtte või õiguse sisu. Kõik need põhimõtted ja õigused on esitatud kolmes peamises jaotises, mis hõlmavad olemasolevat sotsiaalõigustikku, selgitust selle sisu ja kohaldamisala kohta ning soovitusi seoses selle rakendamisega.

Liidu õigustik

Käesoleva dokumendi esimeses osas kirjeldatakse iga põhimõtte või õiguse puhul liidu sotsiaalõigustikku, alustades Euroopa Liidu põhiõiguste harta asjakohaste sätetega ning meenutades seadusandlikke volitusi ja nende piiranguid, mis on sätestatud Euroopa Liidu toimimise lepingus. Osa lõppeb peamiste juba kehtivate õiguslike ja mitteõiguslike meetmetega, mis aitavad kaasa asjaomase õiguse või põhimõtte rakendamisele.

Kõnealune jaotis ei ole ammendav, kuna selles on esitatud vaid kõige asjakohasemad vahendid – nii õiguslikult siduvad meetmed kui ka nõukogu või komisjoni suuniseid andvad soovitusel.

Meeldetuletuseks: kui viidatakse Euroopa Liidu põhiõiguste hartale, siis on oluline meeles pidada, et harta sätted on suunatud liidu institutsioonidele, asutustele, ametitele ja agentuuridele, võttes

arvesse subsidiaarsuse põhimõtet, ja liikmesriikidele üksnes juhul, kui nad rakendavad liidu õigusakte.

Samba põhimõtted ja õigused

Sammas muudab liidu õiguse siduvates sätetes sõnastatud põhimõtted ja õigused nähtavamaks, arusaadavamaks ja konkreetsemaks nii kodanike kui ka kõikide tasandite osalejate jaoks. Peale selle lisatakse sambaga olemasolevale õigustikule teatud konkreetsetes valdkondades uusi elemente. Seda on üksikasjalikult selgitatud teises jaotises.

Sambas esitatud põhimõtted ja õigused on suunatud liidu kodanikele ja liikmesriikides seaduslikult elavatele kolmandate riikide kodanikele, sõltumata nende tööalasest staatusest, ning ametiasutustele ja sotsiaalpartneritele.

Rakendamine

Samba õiguslikku iseloomu arvestades ei ole need põhimõtted ja õigused vahetult täitmisele pööratavad ning need tuleb vastaval tasandil teisendada temaatiliseks meetmeks ja/või eraldi õigusaktideks. Seda selgitatakse käesoleva dokumendi kolmandas osas, kus vaadeldakse, kuidas võiksid iga põhimõtet või õigust tõhusalt rakendada liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid, kellel lasub peamine vastutus sotsiaalsete põhimõtete ja õiguste kohapealse toimimise tagamisel. Lisaks kirjeldatakse nimetatud jaotises, kuidas liidu meetmetega samba rakendamisele kaasa aidata.

Iga-aastane majanduspoliitika koordineerimise tsükkel Euroopa poolaasta on olnud ja on jätkuvalt oluline vahend arengusuundade üksikasjalikuks jälgimiseks ELi ja liikmesriikide tasandil ning riikide eripäradele vastavate suunatud reformide edendamiseks, hõlmates samba kõiki valdkondi alates haridusest, koolitusest ja elukestvast õppest ning lõpetades töötute toetamise, palkade, lapsehoiu, sotsiaalkaitse ja miinimumsissetulekuga või pensioni- ja tervishoiusüsteemidega. Euroala ja riigipõhised analüüsid ja soovitused peegeldavad ja edendavad sotsiaalõiguste arengut, sest nendes hinnatakse, seiratakse ja võrreldakse edusamme nende rakendamisel. Euroala toimimise seisukohalt eriti oluliste valdkondade puhul tehakse järk-järgult võrdlusanalüüse. Nendeks valdkondadeks on näiteks töökaitsealased õigusaktid, töötushüvitised, miinimumpalgad, miinimumsissetulek ja oskused.

Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamist toetatakse Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest. Eriti suurt rolli samba järelmeetmetes mängivad Euroopa Sotsiaalfond ja muud tähtsamad sotsiaalse sidususe algatused nagu noorte tööhõive algatus, Globaliseerumisega Kohanemise Euroopa Fond ja Euroopa abifond enim puudust kannatavate isikute jaoks. Sammas mängib rolli ka 2020. aasta järgse programmitöö kavandamises.

Sambas sätestatud põhimõtete ja õiguste teoks tegemine on liidu, selle liikmesriikide ja sotsiaalpartnerite ühine kohustus. Nad peavad tegutsema vastavalt Euroopa Liidu aluslepingutes sätestatud pädevuste jaotusele ning võttes arvesse subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtteid, riigi rahanduse usaldusväärsust ja sotsiaalpartnerite autonoomia austamist.

Mitte ühtegi Euroopa sotsiaalõiguste samba sätet ei tohi tõlgendada neid põhimõtteid ja õigusi kitsendavate või kahjustavatena, mida asjaomastes kohaldamisvaldkondades on tunnustatud liidu või rahvusvahelise õigusega ja rahvusvaheliste lepingutega, millega on ühinenud liit või kõik liikmesriigid, kaasa arvatud 1961. aasta Euroopa sotsiaalharta ning asjakohased ILO konventsioonid ja soovitused. Samba rakendamist võib tugevdada, ratifitseerides asjakohased ILO konventsioonid, 1996. aasta muudetud Euroopa sotsiaalharta ja selle lisaprotokolli kollektiivkaebuste süsteemi kohta.

Sotsiaalõiguste tagamisel on kesksel kohal ka sotsiaalpartnerite kaasatus. Dialoogi edendamine tööturu osapoolte vahel on liidu ja liikmesriikide ühiseesmärgina sätestatud ELi toimimise lepingu artiklis 151. Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nende lepingute rakendamist liidu tasandil võib nõuda ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad samba rakendamist riiklikul tasandil toetada kollektiivläbirääkimiste teel ja/või kogudes ja vahetades Euroopas kasutusel olevaid häid tavasid.

Lisaks on äärmiselt oluline kodanikuühiskonna dialoog nii riigi kui ka liidu tasandil, et laiendada poliitika väljatöötamises osalemist ja veelgi rohkem kaasata sotsiaalvaldkonna tegutsejaid sambas sätestatud põhimõtete ja õiguste elluviimisse. Kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasav kodanikuühiskonna dialoog võimaldab esindada kodanikuühiskonna sidusrühmade paljusid erinevaid huvisid ning see suurendab avalike otsuste läbipaistvust, usaldusväärsust ja õiguspärasust.

Sammast tuleks rakendada vastavalt olemasolevatele vahenditele ning eelarve mõistliku haldamise ja riigi rahandust reguleerivate aluslepingust tulenevate kohustuste piires. Iseäranis ei mõjuta samba kehtestamine liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohiks mõjutada nende finantstasakaalu.

I peatükk. Võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule

Haridus, koolitus ja elukestev õpe

Igaühel on õigus kvaliteetsele ja kaasavale haridusele, koolitusele ja elukestvale õppele, et säilitada ja omandada oskused, mis võimaldavad ühiskonnas täielikult osaleda ja aitavad suunduda edukalt tööturule.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 14 on sätestatud igaühe õigus haridusele ning õigus saada kutse- ja täiendusõpet. See õigus kätkeb võimalust saada tasuta kohustuslikku haridust.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 165 antakse liidule volitused aidata kaasa kvaliteetse hariduse arendamisele, soodustades koostööd liikmesriikide vahel ning vajaduse korral toetades ja täiendades nende tegevust, samal ajal täiel määral respektides liikmesriikide vastutust õpetuse sisu ja haridussüsteemide korralduse eest ning nende kultuurilist ja keelelist mitmekesisust. ELi toimimise lepingu artikliga 166 antakse liidule volitused rakendada kutseõppepoliitikat, mis toetab ja täiendab liikmesriikide meetmeid, samal ajal täiel määral respektides liikmesriikide vastutust kutseõppe sisu ja korralduse eest.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta¹ kutsutakse liikmesriike üles tagama, et kõik alla 25-aastased noored saaksid nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalõppe lõpetamist kvaliteetse tööpakkumise, võimaluse haridusteed jätkata või alustada praktikat.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006. aasta soovitus 2006/962/EÜ võtmepädevuste kohta elukestvas õppes² on määratletud teadmised, oskused ja hoiakud, mis on vajalikud eneseteostuseks, aktiivseks kodakondsuseks, sotsiaalseks ühtekuuluvuseks ja töö leidmiseks.

Nõukogu 28. juuni 2011. aasta soovitus varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamise poliitika kohta³ kutsuti liikmesriike üles töötama välja kõikehõlmavaid strateegiaid noorte inimeste

¹ Nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta (ELT C 120, 26.4.2013, lk 1).

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006. aasta soovitus võtmepädevuste kohta elukestvas õppes (ELT L 394, 30.12.2006, lk 10).

toetamiseks teise taseme ülemise astme hariduse omandamisel ja Euroopa 2020. aasta põhieesmärgi saavutamiseks, milleks on vähendada varakult haridussüsteemist lahkunud noorte osakaalu 2020. aastaks vähem kui 10%-le.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. veebruari 2006. aasta soovitus 2006/143/EÜ edasise Euroopa koostöö kohta kõrghariduse kvaliteedi tagamisel on loetletud meetmed, mida võiks rakendada riiklikul ja ELi tasandil, et toetada kvaliteetse kõrghariduse arendamist ja akrediteerimist.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuni 2009. aasta soovitus 2009/C 155/01 Euroopa kvaliteeditagamise võrdlusraamistiku loomise kohta kutsehariduse ja -koolituse valdkonnas⁴ on esitatud ühised vahendid kvaliteedi juhtimiseks, et edendada paremat kutseharidust ja -koolitust.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2008. aasta soovitus Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku loomise kohta elukestva õppe valdkonnas⁵ on välja toodud haridusalaste saavutuste mõõtmise alused vastavalt õpiväljunditele. Nõukogu 20. detsembri 2012. aasta soovitus mitteformaalse ja informaaalse õppe valideerimise kohta⁶ kutsutakse liikmesriike üles kehtestama kvalifikatsiooni saavutamiseks vajalike õpiväljundite kindlaks tegemise, dokumenteerimise, hindamise ja tõendamise korda.

2016. aasta juunis vastu võetud Euroopa uue oskuste tegevuskavaga⁷ algatati mitu meetet oskuste omandamise kvaliteedi ja asjakohasuse parandamiseks, oskuste nähtavamaks ja võrreldavamaks muutmiseks ja oskuste prognoosimise parandamiseks. Need meetmed hõlmavad ka nõukogu 19. detsembri 2016. aasta soovitus „Oskuste täiendamise meetmed: uued võimalused täiskasvanutele“,⁸ milles kutsutakse liikmesriike üles pakkuma täiskasvanutele toetust minimaalsel tasemel kirja-, arvutus- ja digioskuste ning keskhariduse omandamisel ja looma oskusi puudutavat valdkondadevahelise koostöö kava.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Euroopa sotsiaalõiguste sambas sätestatakse üldine õigus elukestvate haridusele ja koolitusele. See läheb Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 14 sätestatust kaugemale, keskendudes kvaliteedile ja kaasatusele.

Samba eesmärk on tagada nii formaalse kui ka mitteformaalse kvaliteetse hariduse ja koolituse pakkumine. Selles rõhutatakse hariduse ja oskuste tähtsust tööturul eduka osalemise ja sotsiaalse

³ Nõukogu 28. juuni 2011. aasta soovitus varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamise poliitika kohta (ELT C 191, 1.7.2011, lk 1).

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuni 2009. aasta soovitus Euroopa kvaliteeditagamise võrdlusraamistiku loomise kohta kutsehariduse ja -koolituse valdkonnas (ELT C 155, 8.7.2009, lk 1).

⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2008. aasta soovitus Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku loomise kohta elukestva õppe valdkonnas (ELT C 111, 6.5.2008, lk 1).

⁶ Nõukogu 20. detsembri 2012. aasta soovitus mitteformaalse ja informaaalse õppe valideerimise kohta (ELT C 398, 22.12.2012, lk 1).

⁷ Komisjoni teatis „Euroopa uus oskuste tegevuskava“, COM(2016) 381 (final), 10.6.2016.

⁸ ELT C 484, 24.12.2016, lk 1.

ühtekuuluvuse seisukohast. Samuti toonitatakse oskuste omandamise ja säilitamise võimalusi. See hõlmab paindlikke õppe- ja ümberõppe võimalusi, mis peaksid olema kättesaadavad inimese elu ja tööalase karjääri igas etapis, hõlmates ka varase lapsepõlve, alus-, jätku-, kõrg- ja täiskasvanuhariduse ning koolituse süsteeme.

Kaasav haridus, koolitus ja elukestev õpe hõlmavad kättesaadavaid võimalusi omandada, säilitada või arendada oskusi ja pädevusi tasemel, mis tagab igaühele aktiivseks eluks vajaminevad oskused. Näiteks tuleb arvesse võtta puuetega inimeste või ebasoodsatest oludest pärit isikute erivajadusi, et neile oleks tagatud hariduse kättesaadavus võrdsetel alustel.

Täiendavalt rõhutatakse oskusi, mis on vajalikud tööturustaatuste vahelise liikumise korral, hõlmates muutusi tööalases staatuses, tööandja vahetust, karjäärikatkestusi ja nende järel tööle naasmist või palgatöötaja ja füüsilisest isikust ettevõtja staatuse vahelist liikumist. Muu hulgas hõlmab see digitaalsete põhioskuste omandamist ja säilitamist.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide kohustuseks on määrata õpetamise ja kutseõppe sisu ning vastutada haridussüsteemide ja kutseõppe organiseerimise eest. Neid kutsutakse üles samba sätteid selles kontekstis jõustama lisaks nende kohaldamisele kõnealustes valdkondades vastu võetud liidu meetmete rakendamisel.

Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada kollektiivlääbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel. Sellega seoses võivad nad poliitikameetmeid edendada, välja töötada ja täiendada ettevõtte, kohalikul, riigi või liidu tasandil, et parandada koolituse, ümberõppe ja elukestva õppe võimalusi ning luua rohkem õppepraktika või õpipoisiõppe kohti.

ELi eri valdkondade sotsiaalpartnerid valisid oma käimasoleva, 2015.–2017. aasta tööprogrammi prioriteetideks digitaalmajanduses vajalikud oskused ja õpipoisiõppe edendamise, et suurendada noorte tööhõivet, ning korraldavad nimetatud küsimustes riikide sotsiaalpartnerite vahelist koostööd.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

2017. aastal teeb komisjon ettepaneku nõukogu soovitusel, mis käsitleb õpipoisiõppe kvaliteediraamistikku ning milles määratletakse põhielemendid, mis tuleks kehtestada selleks, et võimaldada inimestel kvaliteetsete õpipoisiõppeprogrammide kaudu omandada asjakohaseid oskusi ja kvalifikatsioone.

Vaadatakse läbi 2008. aasta Euroopa kvalifikatsiooniraamistik (praegu on nõukogus käimas läbirääkimised läbivaadatud soovitusel üle) ning ajakohastatakse 2006. aasta soovitusel võtmepädevuste kohta elukestvas õppes.

Ajakohastatakse ka Europassi raamistikku,⁹ et pakkuda inimestele täiustatud vahendeid oma oskuste esitamiseks ning teabe hankimiseks oskusalaste vajaduste ja suundumuste kohta.

Komisjon rakendab digitaalse ülemineku täiendusena hiljuti vastuvõetud algatust „Digioskuste ja töökohtade koalitsioon“, edendades parimate tavade vahetust ja partnerlust ettevõtjate, hariduse pakkujate ja sotsiaalpartnerite vahel.

Komisjon teeb 2017. aastal liikmesriikide toetamiseks ja suunamiseks ettepaneku võtta vastu nõukogu soovitus sotsiaalse kaasamise ja ühiste väärtuste hariduse ja mitteformaalse õppimise kaudu edendamise kohta.

Komisjon esitab kõrghariduse ajakohastamist käsitleva teatise, milles esitatakse ELi tasandi meetmed põhiprobleemidega tegelemiseks, sealhulgas oskuste nõudlusele mittevastavuse probleemi lahendamiseks ja tiptasemel oskuste arendamise edendamiseks; selliste kõrgharidussüsteemide loomiseks, mis ei ole ainult tõhusad, vaid ka sotsiaalselt kaasavad ja kogukondadega seotud; ning selle tagamiseks, et kõrgharidusasutused panustaksid piirkondlikku innovatsiooni.

Komisjon esitab koolide arendamist ja kõrgetasemelist õpetamist käsitleva teatise, milles võetakse sihikule väheste põhioskustega noorte püsivalt kõrge määr, ebavõrdsus õpitulemustes ja muutuvad pädevusnõuded meie ühiskondades.

Komisjon teeb ettepaneku nõukogu soovituse kohta, milles kehtestatakse suunised, et muuta kättesaadavaks kvalitatiivne ja kvantitatiivne teave selle kohta, mida kolmanda astme hariduse ning kutsehariduse ja -õppe lõpetanud ELis pärast hariduse omandamist või koolituse läbimist edasi teevad.

2016. aasta detsembri teatises „Investeerimine Euroopa noortesse“¹⁰ esitas komisjon uued meetmed, millega toetada noorte tööhõivet ja luua noortele rohkem võimalusi.

Noortegarantii täieliku ja jätkusuutliku rakendamise tagamiseks tegi komisjon ettepaneku noorte tööhõive algatuse eelarvet suurendada ja eraldada noorte tööhõive algatuse jaoks täiendavad 1 miljard eurot, millele lisatakse 1 miljard eurot Euroopa Sotsiaalfondist, ning täiendavalt toetada sihtrühmadele suunatud tööd ja teavitustegevust, vastastikust õppimist ja seiret.

2016. aasta juunis esitas Euroopa Komisjon meetmed, et toetada liikmesriike kolmandate riikide kodanike integreerimisel haridusse vastavalt ELi integreerimise tegevuskavale¹¹.

Euroopa Kutseõppe Arenduskeskus (Cedefop), mis on üks ELi detsentraliseeritud asutusi, toetab komisjoni, liikmesriikide ja sotsiaalpartnerite tööd kutsehariduse ja -õppe süsteemide

⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. detsembri 2004. aasta otsus nr 2241/2004/EÜ kvalifikatsioonide ja pädevuste läbipaistvuse ühtse ühenduse raamistiku kohta (Europass) (ELT L 390, 31.12.2004, lk 6).

¹⁰ COM(2016) 940 (final).

¹¹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

moderniseerimisel, edendades kutsehariduse ja -õppe kättesaadavust, atraktiivsust ja tõhusust ning teavitades praegusest ja tulevasest oskuste nõudlusest ja pakkumisest Euroopa tööturul.

Sooline võrdõiguslikkus

a. Tuleb tagada naiste ja meeste võrdne kohtlemine ja võrdsed võimalused ning edendada neid kõigis valdkondades, sealhulgas tööturul osalemisel, seoses töötingimustega ja karjääri edendamisel.

b. Meestel ja naistel on õigus saada võrdväärse töö eest võrdset tasu.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 23 on sätestatud, et naiste ja meeste võrdõiguslikkus tuleb tagada kõikides valdkondades, kaasa arvatud tööhõive, töö ja palk. Samuti on selles sätestatud, et võrdõiguslikkuse põhimõtte ei takista säilitamast või võtmast meetmeid, mis annavad alaesindatud soole erilisi eeliseid.

Harta artiklis 33 on sätestatud, et selleks, et oleks võimalik perekonna- ja tööelu kokku sobitada, on igaühel õigus kaitsele vallandamise eest raseduse ja sünnituse tõttu, õigus tasulisele rasedus- ja sünnituspuhkusele ning lapsehoolduspuhkusele lapse sünni või lapsendamise järel.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 19 kohaselt on liidul õigus astuda vajalikke samme, et vältida diskrimineerimisega, muu hulgas soo alusel.

Eli toimimise lepingu artikli 153 kohaselt võib liit võtta vastu meetmeid, kaasa arvatud direktiive, milles sätestatakse miinimumnõuded, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat, muu hulgas meeste ja naiste vahelise võrdõiguslikkuse valdkonnas seoses nende võimalustega tööturul ja kohtlemisega tööl. Eli toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väike- ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut. Eli toimimise lepingu artikli 157 lõige 3 annab liidu seadusandjale õiguse tagada naiste ja meeste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte, sealhulgas võrdse või võrdväärse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtte kohaldamine tööhõive ja elukutse küsimustes. Eli toimimise lepingu artikli 157 lõikes 4 on täpsustatud, et võrdse kohtlemise põhimõtte ei takista ühtki liikmesriiki säilitamast või võtmast meetmeid, millega antakse erilised eelised, et hõlbustada alaesindatud sool tegutsemist oma kutsealal või ära hoida või heastada halvemusi tööalases karjääris.

c) Kehtivad meetmed

Euroopa Liidu direktiivid keelavad diskrimineerimise ja edendavad soolist võrdõiguslikkust tööhõive ja elukutse küsimustes, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisel, kaupade ja teenuste kättesaadavuses ja pakkumises ning sotsiaalkindlustuses ja sätestavad sünnitus- ja lapsehoolduspuhkusega seotud õigused.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/54/EÜ¹² tagab meeste ja naiste võrdse kohtlemise seoses töö saamise (sh edutamine) ja kutseõppega; töötingimustega (sealhulgas töötasu) ja kutsealaste sotsiaalkindlustusskeemidega. Komisjoni soovitus 2014/124/EL¹³ eesmärk on tugevdada meeste ja naiste võrdse tasustamise põhimõtet läbipaistvuse suurendamise kaudu.

Nõukogu direktiivis 79/7/EMÜ¹⁴ on sätestatud meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte sotsiaalkindlustuse valdkonnas, näiteks riiklikud sotsiaalkindlustusskeemid, mis tagavad kaitse haigestumise, invaliidsuse, tööõnnetuste ja kutsehaiguste, töötuse ja vanusega seotud riskide korral; ning sotsiaalabi, mis täiendab või asendab põhiskeeme. Nõukogu direktiiv 2004/113/EÜ¹⁵ tagab meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2010/41/EL¹⁶ on selgitatud, et meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldub ka füüsilisest isikust ettevõtjatele ja juhtudel, mil füüsilisest isikust ettevõtja abikaasa või elukaaslane osaleb tema tegevustes.

Nõukogu direktiiv 92/85/EMÜ¹⁷ hõlmab rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamise meetmeid, sellega kehtestatakse õigus 14 nädala pikkusele rasedus- ja sünnituspuhkusele ning tagatakse raseduse algusest kuni rasedus- ja sünnituspuhkuse lõpuni kaitse vallandamise eest.

Nõukogu direktiivis 2010/18/EL¹⁸ on sätestatud õigus vanemapuhkusele ja kehtestatud selle puhkuse miinimumnõuded (neli kuud kummalegi vanemale, millest vähemalt ühte kuud ei ole võimalik teisele vanemale üle kanda) ning tööalaste ja tööle naasmise õiguste kaitse ja õigus töölt vääramatu jõu olukorras lahkuda.

¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2006. aasta direktiiv 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (uuesti sõnastatud) (ELT L 204, 26.7.2006, lk 23).

¹³ Komisjoni 7. märtsi 2014. aasta soovitus meeste ja naiste võrdse tasustamise põhimõtte tugevdamise kohta läbipaistvuse suurendamise kaudu (ELT L 69, 8.3.2014, lk 112).

¹⁴ Nõukogu 19. detsembri 1978. aasta direktiiv 79/7/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas (EÜT L 6, 10.1.1979, lk 24).

¹⁵ Nõukogu 13. detsembri 2004. aasta direktiiv 2004/113/EÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega (ELT L 373, 21.12.2004, lk 37).

¹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. juuli 2010. aasta direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta (ELT L 180, 15.7.2010, lk 1).

¹⁷ Nõukogu 19. oktoobri 1992. aasta direktiiv 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta (kümnes üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses) (EÜT L 348, 28.11.1992, lk 1).

¹⁸ Nõukogu 8. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/18/EL, millega rakendatakse Euroopa Tööstuse ja Töandjate Keskkliitide Ühenduse, Euroopa Käsitööga Tegelevate Väikeste ja Keskmise Suurusega Ettevõtete Keskkliidu, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt vanemapuhkuse kohta sõlmitud muudetud raamkokkulepet ja tunnistatakse kehtetuks direktiiv 96/34/EÜ (ELT L 68, 18.3.2010, lk 13).

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas rõhutatakse vajadust soodustada positiivse tegutsemise kaudu kõigis valdkondades ennetavalt meeste ja naiste võrdõiguslikkust. Võrdsuse laiendamisega kõigile valdkondadele läheb sammas olemasolevast õigustikust kaugemale. Soolise võrdõiguslikkuse sätted keskenduvad eelkõige tööturul osalemisele (mida peegeldab meeste ja naiste tööhõive erinevus), töösuhte tingimustele (nt osalise tööaja kasutamise lõhe meeste ja naiste vahel) ja karjääri edenemisele (st juhtival kohal töötavate naiste osakaal ja naisettevõtjate väike arv). Kõigis neis valdkondades on vaja astuda täiendavaid samme. Põhimõtte 2b käsitleb konkreetset soolise palgalõhe probleemi, mis on olemasolevast seadusandlusest hoolimata endiselt püsiv.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesandeks on üle võtta ja jõustada liidu tasandil vastu võetud eeskirju. Arvestades, et liidu meetmed sisaldavad vaid miinimumstandardeid, kutsutakse liikmesriike üles minema kõnealuse põhimõtte jõustamisel neis eeskirjades sätestatust kaugemale.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid kõnealuse põhimõtte rakendamist toetada kollektiivlääbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

ELi eri valdkondade sotsiaalpartnerid valisid oma käimasoleva 2015.–2017. aasta tööprogrammi prioriteediks soolise võrdõiguslikkuse, korraldades soolise palgalõhe vähendamiseks riiklike ja valdkondlike sotsiaalpartnerite tavade vahetamist.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon rakendab soolist võrdõiguslikkust käsitlevat dokumenti „Strateegiline kohustus soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks aastatel 2016–2019”,¹⁹ milles sätestatakse peamised valdkondlikud prioriteedid ja kirjeldatakse üldiselt selliste olemasolevate vahendite kasutamist nagu Euroopa poolaasta, liidu vahendid ja õigusaktide jõustamine.

Komisjon esitab koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka algatuse vanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalustamise toetamiseks. Selles esitatakse õiguslikud ja poliitilised meetmed, mille eesmärk on lihtsustada vanemapuhkuse väljavõtmist nii naistele kui ka meestele, võtta kasutusele isapuhkus ja hooldajapuhkus, edendada paindliku töökorralduse kasutamist, pakkuda rohkem ja paremaid lapsehoiu- ja muid hooldusvõimalusi ning kõrvaldada majanduslikud (näiteks maksualased) takistavad tegurid, mis pärsivad leibkonna teise palgasaaja (kelleks sageli on naine) tööturule sisenemist.

¹⁹ SWD (2015)278.

Komisjon võtab vastu järelaruande liikmesriikide tehtud edusammude kohta läbipaistvust käsitleva soovitusel rakendamisel. Aruandes hinnatakse võimalikku vajadust täiendavate meetmete järele, et tagada võrdse tasu maksmise põhimõtte täielik rakendamine.

Lisaks on komisjon teinud ettepaneku direktiivi kohta, mille eesmärk on täiendavalt tagada suurem võrdsus äriühingute juhtivatel kohtadel²⁰.

Komisjon suurendab jõupingutusi naistevastase vägivallaga võitlemiseks ning töötab ELi ühinemise nimel Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooniga (Istanbuli konventsiooniga) oma 2016. aasta märtsis tehtud ettepaneku alusel²¹.

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut, üks ELi detsentraliseeritud asutustest, toetab komisjoni, liikmesriikide ja sotsiaalpartnerite tööd töö- ja eraelu tasakaalu valdkonnas.

²⁰ COM(2012) 614.

²¹ COM(2016) 111 (final).

Võrdsed võimalused

Hoolimata soost, rassilisest või etnilisest päritolust, usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest, on igaühel õigus võrdsele kohtlemisele ja võrdsetele võimalustele seoses tööhõive, sotsiaalkaitse ja haridusega ning juurdepääsuga avalikkusele kättesaadavatele kaupadele ja teenustele. Suurendatakse alaesindatud rühmade võrdseid võimalusi.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artikli 21 kohaselt on keelatud igasugune diskrimineerimine, sealhulgas diskrimineerimine soo, rassi, nahavärvuse, etnilise või sotsiaalse päritolu, geneetiliste omaduste, keele, usutunnistuse või veendumuste, poliitiliste või muude arvamuste, rahvusvähemusse kuulumise, varalise seisundi, sünnipära, puute, vanuse või seksuaalse sättumuse tõttu. Teatud eranditega on harta artiklis 21 keelatud ka diskrimineerimine kodakondsuse alusel.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 19 kohaselt on liidul õigus astuda vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel. Lisaks on ELi toimimise lepingu artiklis 18 viidatud keelule diskrimineerida kodakondsuse alusel.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu direktiiv 2000/43/EÜ²² (rassilise võrdsuse direktiiv) keelab diskrimineerimise rassilise või etnilise päritolu põhjal, kui kõne all on töö saamine, füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine ja kutsealale pääsemine, töölevõtu- ja tööttingimused, haridus, kutseõpe, sotsiaalkaitse, sotsiaaltoetused ning avalikkusele pakutavate kaupade ja teenuste, sealhulgas eluaseme kättesaadavus. Nõukogu direktiiv 2000/78/EÜ²³ (võrdse tööalase kohtlemise direktiiv) keelab seoses tööle saamise, füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise, kutsealale pääsemise ja kutseõppe saamisega diskrimineerida usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel. Mõlemad direktiivid keelavad mitmesugused diskrimineerimise vormid: otsese ja kaudse diskrimineerimise, ahistamise, diskrimineerimiseks korralduse andmise ja ohvristamise. EL on ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni osaline²⁴.

²² Nõukogu 29. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/43/EÜ, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtte sõltumata isikute rassilisest või etnilisest päritolust (EÜT L 180, 19.7.2000, lk 22).

²³ Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16).

²⁴ Nõukogu 26. novembri 2009. aasta otsus Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni sõlmimise kohta Euroopa Ühenduse nimel (ELT L 23, 27.1.2010, lk 35).

ELis seaduslikult elavaid kolmandate riikide kodanikke, kes on pikaajalised elanikud või kaetud muude ELi direktiividega,²⁵ tuleb kohelda võrdselt vastuvõtva riigi kodanikega paljudes ja eelkõige järgmistes valdkondades: töötingimused, sh palk ja töölt vabastamine, juurdepääs haridusele ja kutseõppele, sotsiaalkaitse. 2004. aastal võtsid liikmesriigid vastu kolmandate riikide kodanike integratsiooni ühised aluspõhimõtted, mis moodustavad raamistiku integratsioonialaseks koostööks ELis ja raamistiku, mille alusel saavad liikmesriigid oma jõupingutusi hinnata.

Nõukogu soovitus 2013/C 378/01²⁶ on antud suunised romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta, eriti mis puudutab hariduse, töö, tervishoiu ja eluaseme kättesaadavust.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sammas läheb osaliselt kaugemale kehtivast õigustikust, laiendades kaitset diskrimineerimise eest usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel ka sotsiaalkaitse valdkondadele, hõlmates sotsiaalkindlustust ja tervishoidu, haridust ning juurdepääsu avalikult kättesaadavatele kaupadele ja teenustele. Sambas laiendatakse soolise diskrimineerimise keeldu ka haridusele, mida praeguses õigustikus ei käsitleta.

Võrdsete võimaluste eesmärk on edendada alaesindatud rühmade kaasatust ning osalemist tööturul ja ühiskonnas. Samba sätetes rõhutatakse, et teatavate diskrimineerimise alustega seotud ebasoodsate asjaolude ära hoidmiseks, parandamiseks või heastamiseks võib olla tarvis rakendada erimeetmeid. Kõnealuse põhimõttega julgustatakse liikmesriike tegelema diskrimineerimise riskirühmadega positiivse tegevuse ja stimuleerivate meetmete kaudu, näiteks toetades tööandjate seas tööjõu mitmekesisuse tavasid.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesandeks on üle võtta ja jõustada liidu tasandil vastu võetud eeskirju. Arvestades, et ülalmainitud liidu meetmed sisaldavad vaid miinimumstandardeid, kutsutakse liikmesriike üles minema samba sätete jõustamisel neis eeskirjades sätestatust kaugemale. Peale selle kutsutakse liikmesriike üles jätkama läbirääkimisi uue võrdset kohtlemist käsitleva direktiivi üle, et tagada selle kiire vastuvõtmine. Liikmesriigid võivad võrdõiguslikkusega tegelevate riigiasutuste kaudu edendada alaesindatud rühmade võrdseid võimalusi ja abistada kohapeal diskrimineerimise ohvreid.

²⁵ Direktiivid järgmise kohta: perekonna taasühinemine, sinine kaart, ühtne luba, teadlased, õpilased, rahvusvahelise kaitse saaja kvalifikatsioon, hooajatöötajad ja ettevõttesiseselt üleviidavad töötajad.

²⁶ Nõukogu 9. detsembri 2013. aasta soovitus romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavate meetmete kohta (ELT C 378, 24.12.2013, lk 1).

Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid kõnealuse põhimõtte rakendamist toetada kollektiivläbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon jätkab jõupingutusi tagamaks, et uue võrdset kohtlemist käsitleva direktiivi vastuvõtmisel laieneks kaitse diskrimineerimise eest usutunnistuse või veendumuste, puude, vanuse või seksuaalse sättumuse²⁷ alusel ka sotsiaalkaitse valdkondadele, hõlmates sotsiaalkindlustust ja tervishoidu, haridust, sotsiaaltoetuseid ning juurdepääsu avalikult kättesaadavatele kaupadele ja teenustele, sealhulgas eluasemele.

Liit toetab vahendavaid osalejaid nagu valitsusvälised organisatsioonid, sotsiaalpartnerid ja võrdõiguslikkusega tegelevad organid, et parandada nende võimekust diskrimineerimise vastu võidelda; et toetada võrdõiguslikkust puudutavate poliitikameetmete väljatöötamist riiklikul tasandil ja soodustada heade tavade vahetust liidu riikide vahel ning edendada ettevõtlusele suunatud mitmekesisuse haldamist osana strateegilistest meetmetest, et saavutada mitmekesisem ühiskond, kliendibaas, turustruktuur ja tööjõud.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, üks ELi detsentraliseeritud asutustest, toetab komisjoni, liikmesriikide ja sotsiaalpartnerite tööd võrdsete võimaluste ja mittediskrimineerimise valdkonnas.

²⁷ Ettepanek: nõukogu direktiiv, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest {SEK(2008) 2180} {SEK(2008) 2181}.

Tööhõive aktiivne toetamine

a. Igaühel on õigus saada õigel ajal ja vajadustele vastavat abi, et suurendada tööhõivevõimalusi või väljavaateid töötamaks füüsilisest isikust ettevõtjana. See hõlmab õigust saada abi töö otsimisel, koolituseks ja ümberõppeks. Igaühel on õigus sotsiaalkaitset ja koolitusõigusi töökoha vahetamisel üle kanda.

b. Noortel on õigus nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või õpingute lõpetamist saada kvaliteetne täiendushariduse, õpipoisiõppe, praktika- või tööpakkumine.

c. Töötutel on õigus saada personaalset, pidevat ja järjepidevat toetust. Pikaajalistel töötutel on õigus saada põhjalikku personaalset hindamist hiljemalt siis, kui töötuks jäämisest möödub 18 kuud.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 14 on sätestatud igaühe õigus haridusele ning õigus saada kutse- ja täiendusõpet. Harta artikli 29 kohaselt on igaühel õigus kasutada tasuta tööhõiveteenuseid. Harta artiklis 34 on sätestatud, et liit tunnustab ja austab õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele muu hulgas töökoha kaotuse korral.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

ELi toimimise lepingu artikli 147 kohaselt aitab liit kaasa kõrge tööhõivetaseme saavutamisele, soodustades koostööd liikmesriikide vahel ning toetades ja vajaduse korral täiendades nende meetmeid. Seejuures respektieritakse liikmesriikide pädevust. ELi toimimise lepingu artikli 153 lõikega 2 on liidule antud õigus võtta seadusandlikke meetmeid, et toetada ja täiendada liikmesriikide meetmeid tööturult väljatõrjutud isikute integreerimisel. ELi toimimise lepingu artikliga 166 on antud liidule volitused rakendada kutseõppepoliitikat, mis toetab ja täiendab liikmesriikide meetmeid, samal ajal täiel määral respektierides liikmesriikide vastutust kutseõppe sisu ja korralduse eest.

c) Kehtivad meetmed

Liit ja liikmesriigid viivad ühiselt ellu Euroopa tööhõivestrategie, milles sätestatakse tööhõivepoliitika üldised eesmärgid ja sihid ning võetakse eesmärgiks luua rohkem ja paremaid töökohti kõikjal liidus²⁸. Selle strateegia keskmes on liikmesriikide tegevuse koordineerimine, et abistada töötuid töö leidmisel.

Nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta²⁹ kutsutakse liikmesriike üles tagama, et kõik alla 25-aastased noored saaksid nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või

²⁸ Vt nt nõukogu 5. oktoobri 2015. aasta otsus (EL) 2015/1848 liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta 2015. aastal (ELT L 268, 15.10.2015, lk 28).

²⁹ Nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta (ELT C 120, 26.4.2013, lk 1).

nõustamine ja suunamine tööotsimisel või osalemine nn aktiivsetes meetmetes nagu koolitused, värbamistoetused või tööturule naasmise toetused. Need õigused ulatuvad kaugemale sellest, mis on sätestatud põhiõiguste harta artiklis 29, kus viidatakse üksnes igaühe õigusele kasutada tasuta tööhõiveteenuseid. Olemasoleva õigustiku oluline laiendus on ka füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamiseks pakutav abi.

Nimetatud õiguste keskmes on kolm elementi: varane sekkumine, isikustatud abi ja toetus tööalase konkurentsivõime parandamiseks. Viimane element, mis põhineb õigusel saada toetust koolituseks või uue kvalifikatsiooni omandamiseks, on kriitilise tähtsusega kiiresti muutuva tööturuga kohanemisel.

Tänapäeval vahetavad töötajad töökohti sagedamini kui minevikus ning olemasolevad õigused saada koolitust või sotsiaalkaitset ei tohiks seda liikuvust takistada. Sambahas kinnitatakse töötaja kogunenud koolitus- või sotsiaalkaitseõiguste ülekantavust juhul, kui nad muudavad oma töösuhte liiki või tööandjat, teevad karjäärikatkestuse või naasevad selle järel tööle või liiguvad palgatöötaja ja füüsilisest isikust ettevõtja staatuse vahel.

Noorte osas tuleb sambas meelde noortegarantii soovitusel põhimõtteid, laiendades nende kohaldatavust kõigile noortele.

Töötute jaoks näha sambas ette õigus individuaalsele toetusele, mis koosneb põhjalikust personaalsest hindamisest, nõustamisest ja suunamisest. Järgepidevus viitab toetuse jätkuvusele, näiteks töötushüvitiste saamise õiguse lõppemisel, sealhulgas muude meetmete pakkumine, näiteks sotsiaalteenused töö leidmise takistuste kõrvaldamiseks. Pikaajalistele töötutele ehk rohkem kui 12 kuud töötanud isikutele näha sambas ette õigus saada individuaalset toetust, mis koosneb põhjalikust personaalsest hindamisest ja tööturule integreerimise lepingust, millele viidatakse nõukogu 15. veebruari 2016. aasta soovitusel, mis käsitleb pikaajaliste töötute integreerimist tööturule.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesanne on rakendada tööhõivestrategia kohta liidu tasandil kokku lepitud suuniseid ja soovitusi. Kõnealuse põhimõtte elluviimiseks kutsutakse liikmesriike üles ajakohastama ja laiendama oma tavasid seoses toetuse pakkumisega töö leidmiseks ja füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamiseks ning lisaks soodustama meetmete võtmist, et kaitsta töötajate õigust koolitusele ja sotsiaalkaitsele töökoha vahetuse korral.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. ELi sotsiaalpartnerid valdkondadeülel tasandil valisid oma praeguse töökava 2015–2017 prioriteediks aktiivse tööturupoliitika tõhususe ja kvaliteedi. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid kõnealuse põhimõtte

rakendamist toetada kollektiivläbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Noortegarantii rakendamist hinnati 2016. aasta oktoobri teatises „Noortegarantii ja noorte tööhõive algatus kolm aastat hiljem“³⁶. 2016. aasta detsembri teatises „Investeerimine Euroopa noortesse“³⁷ tegi komisjon ettepaneku uute meetmete kohta, mis toetaksid noorte tööhõivet ja looksid noortele rohkem võimalusi.

Noortegarantii täieliku ja jätkusuutliku rakendamise tagamiseks tegi komisjon ettepaneku noorte tööhõive algatuse eelarvet laiendada ja eraldada noorte tööhõive algatuse eelarve jaoks täiendavad 1 miljard eurot, millele lisatakse 1 miljard eurot Euroopa Sotsiaalfondist, ning täiendavalt toetada sihtrühmadele suunatud tööd ja teavitustegevust, vastastikust õppimist ja seiret.

Komisjon esitleb koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka sotsiaalpartnerite esimese etapi konsultatsiooni seoses algatusega „Juurdepääs sotsiaalkaitsele“,³⁸ et käsitleda küsimust erinevast juurdepääsust, mis on sotsiaalkaitsele standardses töösuhtes olevatel töötajatel ning mittestandardsete lepingutega töötavatel inimestel ja eri vormides füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevatel inimestel. Konsultatsiooni käigus käsitletakse vahendeid, mille abil muuta õigused tööandja või lepingu tüübi vahetamise või füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise korral ülekantavaks ja läbipaistvaks. Konsultatsiooni käigus käsitletakse ka viise, kuidas vähendada tööhõiveteenuste, koolituse, rehabilitatsiooni ja tööturule naasmise meetmete kättesaadavuses valitsevat lõhet eri liiki töösuhete ja füüsilisest isikust ettevõtjate puhul.

Lisaks tugevdab komisjon 2017. aastal Euroopa solidaarsuskorpust ja loob sellele kindla õigusliku aluse, et luua noortele uusi vabatahtlikuna töötamise, väljaõppe ja praktika võimalusi.

Euroopa tööturuasutuste võrgustik (PES-võrgustik) rakendab võrdleva õppimise projekti *Benchlearning*, mille eesmärk on suurendada PESide tulemuslikkust, seostada näitajatel põhinev võrdlemine vastastikuse õppega, et paremini suunata aktiivset tuge tööotsijatele.

2016. aasta juunis esitas Euroopa Komisjon meetmed, et toetada liikmesriike kolmandate riikide kodanike integreerimisel tööhõivesse vastavalt ELi integreerimise tegevuskavale³⁹.

³⁶ COM(2016) 646 (final).

³⁷ COM(2016) 940 (final).

³⁸ C(2017) 2610.

³⁹ <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>.

II peatükk. Õiglased töötingimused

Kindel ja paindlik tööhõive

a. Töösuhete liigist ja kestusest hoolimata on töötajatel õigus õiglasele ja võrdsele kohtlemisele seoses töötingimustega ning juurdepääsuga sotsiaalkaitsele ja koolitusele. Soodustatakse üleminekut tähtajatutele tööhõivevormidele.

b. Kooskõlas õigusaktide ja kollektiivlepingutega tagatakse tööandjatele vajalik paindlikkus majanduskeskkonnas toimuvate muutustega kiireks kohanemiseks.

c. Edendatakse uuenduslikke töökorralduse vorme, mis tagavad kvaliteetsed töötingimused. Toetatakse ettevõtlust ja füüsilisest isikust ettevõtjaid. Lihtsustatakse tööalast liikuvust.

d. Hoidutakse töösuhetest, mille tulemuseks on ebakindlad töötingimused, sealhulgas keelatakse ebatüüpiliste töölepingute kuritarvitamine. Katseaeg peaks olema mõistliku kestusega.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 31 pealkirjaga „Head ja õiglased töötingimused“ antakse igale töötajale õigus töötingimustele, mis on tema tervise, ohutuse ja väärikuse kohased. Harta artiklis 34 kinnitatakse, et liit austab õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele, mille kaudu pakutakse liidu õiguse ning siseriiklike õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohast kaitset raseduse ja sünnituse, haiguse, tööõnnetuste, ülalpeetavaks muutumise, eakuse või töökoha kaotuse korral.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

ELi toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat, muuhulgas töötajate töötingimuste, sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse valdkonnas. ELi toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut. Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemi aluspõhimõtteid ning see ei tohi olulisel määral mõjutada selle süsteemi finantstasakaalu.

ELi toimimise lepingu artikli 162 kohaselt on Euroopa Sotsiaalfondi eesmärk suurendada töötajate geograafilist ja ametialast liikuvust liidu piires ning soodustada nende kohanemist tööstuse muutumatuse ja tootmissüsteemide muutumisega.

ELi toimimise lepingu artiklis 166 on sätestatud, et liit rakendab kutseõppepoliitikat, mis toetab ja täiendab liikmesriikide meetmeid, samal ajal täiel määral respektides liikmesriikide vastutust kutseõppe sisu ja korralduse eest.

c) Kehtivad meetmed

Vastu on võetud juba kolm direktiivi, mis kaitsevad ebatüüpiliste töösuhetega töötajaid: osalise ajaga tööd käsitlev raamkokkulepe, mis on sõlmitud sotsiaalpartnerite (Euroopa Tööandjate Föderatsioon, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskus ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsioon) vahel ning mis on lisatud nõukogu direktiivile 97/81/EÜ,⁴⁰ kaitseb osalise tööajaga töötajaid ebasoodsa kohtlemise eest täistööajaga töötajatega võrreldes ja selles on sätestatud, et tööandjad peaksid kaaluma töötajate taotlusi minna täistööajaga töölt üle osalise ajaga tööle või vastupidi; tähtajalist tööd käsitlev raamkokkulepe, mis on samuti sõlmitud sotsiaalpartnerite (Euroopa Ametiühingute Konföderatsioon, Euroopa Tööandjate Föderatsioon ja Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskus) vahel ning mis on lisatud nõukogu direktiivile 1999/70/EÜ,⁴¹ kaitseb tähtajalisi töötajaid selle eest, et neid ei koheldaks vähem soodsamalt kui samasuguses olukorras olevaid alalisi töötajaid, ja selles nõutakse liikmesriikidelt selliste meetmete kehtestamist, millega välditaks kuritarvitusi, mis tulenevad järjestikuste tähtajaliste töölepingute kasutamisest; ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2008/104/EÜ⁴² renditöö kohta on kehtestatud renditöötajate ja kasutajaettevõtja poolt vahetult tööle võetud töötajate võrdne kohtlemine seoses oluliste töö- ja tööhõivetingimustega.

Peale selle annab nõukogu direktiiv 91/533/EMÜ⁴³ (kirjaliku tõendi direktiiv) töötajatele õiguse saada kirjalikku teavet oma töösuhte olulistest aspektidest hiljemalt kahe kuu jooksul pärast töösuhte algust.

Komisjon toetab uuenduslikke ärimudeleid, millega luuakse ELi kodanikele võimalusi, lihtsustades tööle asumist, suurendades tööalast paindlikkust ja andes uusi sissetulekuallikaid⁴⁴.

Tegevuskavas „Ettevõtlus 2020“⁴⁵ on esitatud visioon ja konkreetsed meetmed Euroopa ettevõtlusvaimu toetamiseks. Ka füüsilisest isikust ettevõtjate toetamise ELi tasandi meetmed on suunatud nendele elanikkonna rühmadele, kelle ettevõtluspotentsiaali ei ole veel täielikult ära kasutatud, eriti naistele (kes moodustavad vaid 29 % Euroopa ettevõtjatest). Erimeetmed sotsiaalse

⁴⁰ Nõukogu 15. detsembri 1997. aasta direktiiv 97/81/EÜ Euroopa Tööandjate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt sõlmitud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe kohta (EÜT L 14, 20.1.1998, lk 9).

⁴¹ Nõukogu 28. juuni 1999. aasta direktiiv 1999/70/EÜ, milles käsitletakse Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni (ETUC), Euroopa Tööandjate Föderatsiooni (UNICE) ja Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse (CEEP) sõlmitud raamkokkulepet tähtajalise töö kohta (EÜT L 175, 10.7.1999, lk 43).

⁴² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. novembri 2008. aasta direktiiv 2008/104/EÜ renditöö kohta (ELT L 327, 5.12.2008, lk 9).

⁴³ Nõukogu 14. oktoobri 1991. aasta direktiiv 91/533/EMÜ tööandja kohustuse kohta teavitada töötajaid töölepingu või töösuhte tingimustest (EÜT L 288, 18.10.1991, lk 32).

⁴⁴ Vt sellega seoses teatis Euroopa jagamismajanduse tegevuskava kohta, 2.6.2016, COM(2016) 356 (final).

⁴⁵ Komisjoni teatis „Tegevuskava „Ettevõtlus 2020““, COM(2012) 795 (final), 9.1.2013.

ettevõtluse arendamiseks pakuti välja Euroopa Komisjoni sotsiaalse ettevõtluse eksperdirühma (GECES) aruandes,⁴⁶ mis võeti vastu 2016. aastal.

Töötajate suurenenud vabatahtlik geograafiline ja tööalane liikuvus õiglastel alustel on lisatud nii Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusega nr 573/2014/EL loodud avalike tööturuasutuste võrgustiku eesmärkidesse kui ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. aprilli 2016. aasta määrusega (EL) 2016/589 (milles käsitletakse Euroopa tööturuasutuste võrgustikku (EURESe võrgustik), töötajate juurdepääsu liikuvusteenustele ja tööturgude edasist integratsiooni) loodud EURESe võrgustiku eesmärkidesse.

Kolmandate riikide kõrgelt kvalifitseeritud kodanike puhul piirab nõukogu 25. mai 2009. aasta direktiiv 2009/50/EÜ kolmandate riikide kodanike kõrget kvalifikatsiooni nõudva töö eesmärgil riiki sisenemise ja seal elamise tingimuste kohta⁴⁷ siiski nende kutsealast liikumist liikmesriigis seadusliku töötamise kahel esimesel aastal, et järgida ühenduse eelistamise põhimõtet ja vältida süsteemi võimalikke kuritarvitusi.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas kajastatakse muutuvast töömaailmast ja uutest tööhõivevormidest tulenevaid probleeme, toetades töösuhete mitmekesisust, ettevõtlust ja füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist ning teiselt poolt kehtestades tagatised, et ennetada töösuhete kuritarvitamist, mis võib viia ebakindlate töösuheteni, ja teatavad garantiid, mis tagavad, et töötajatel on juurdepääs koolitusele ja sotsiaalkindlustusele kogu karjääri jooksul.

Sambaga kehtestatakse võrdse kohtlemise tagatis, mis hõlmab rohkemat kui praegu liidu õigustikus sisalduvat kolme töösuhete vormi (osaline tööaeg, tähtajaline ja renditöö), ja selles sätestatakse töötajate võrdne kohtlemine olenemata töösuhete liigist. Lisaks rõhutatakse tähtajatutele töösuhetele ülemineku toetamist.

Sambas tunnustatakse vajadust tööandjate paindlikkuse järele majanduskeskkonnas toimuvate muutustega kiireks kohanemiseks. Kohanemine võib näiteks seisneda objektiivsetel alustel diferentseeritud kohtlemises või töötingimuste kohandamises, et vältida majanduslanguse ajal töökohtade liigset kaotamist. Sellised muutused ei saa olla ühepoolsed ning peavad jääma olemasolevate õigusaktide ja kollektiivlepingute raamidesse.

Võrdse kohtlemise põhimõtte materiaalset kohaldamisala laiendatakse, et tagada juurdepääs sotsiaalkaitsele ja koolitusele. See põhimõte tagab võrdse kohtlemise seadusjärgsele sotsiaalkindlustusele juurdepääsul. Kehtivate liidu eeskirjade (osalise tööajaga ja tähtajaline töö) kohaselt peavad tööandjad võimaldama juurdepääsu koolitusele. Nimetatud põhimõtte läheb sellest kaugemale ja selles *nõutakse* võrdset kohtlemist koolitusele juurdepääsul.

⁴⁶ http://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/enterprises/expert-groups_en

⁴⁷ Nõukogu 25. mai 2009. aasta direktiiv 2009/50/EÜ kolmandate riikide kodanike kõrget kvalifikatsiooni nõudva töö eesmärgil riiki sisenemise ja seal elamise tingimuste kohta (ELT L 155, 18.6.2009, lk 17).

Võrdne kohtlemine ei pruugi siiski alati olla piisav, et võidelda ebakindluse vastu, eriti kui sama tööandja kasutab ainult ebatüüpilisi töösuhtevorme. Seega sätestatakse kõnealuses põhimõttes sõnaselge kuritarvitamise keeld. Nii ebakindlusele viiva töösuhete kuritarvitamise kui ka ebamõistlikult pika katseaja keelamisega minnakse liidu õigustiku kehtivatest normidest kaugemale. Selles osas võivad ennetavad meetmed hõlmata ebakindluseni viivate töösuhete diferentseeritud maksustamist või *bonus malus* süsteemide kehtestamist sotsiaalkindlustusmaksete puhul.

Sambas rõhutatakse tekkivate ärimudelite, uuenduslike töövormide, ettevõtluse ja füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise toetamise tähtsust. Üldjuhul on uutel ärimudelitel potentsiaal luua võimalusi, lihtsustada tööle asumist, suurendada tööalast paindlikkust ja anda uusi sissetulekuallikaid. Toetus peaks siiski rajanema kvaliteetsete töötingimuste nõudel. Uuenduste tööhõivealase mõju suurendamiseks võib tööalase liikuvuse soodustamine seisneda nii kutseõppe ja ümberkvalifitseerumise võimaluste parandamises kui ka sotsiaalkaitstesüsteemis, mis toetab ja soodustab karjäärimuutusi.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Iga liikmesriik võib oma tööturu kindluse ja paindlikkuse tasakaalu määrata erinevalt. Samba sätete jõustamiseks kutsutakse liikmesriike sellegipoolest üles lisaks liidu tasandil vastu võetud eeskirjade ülevõtmisele ja rakendamisele tagama, et nende töö- ja sotsiaaleeskirju kohandatakse vastavalt uute töövormide tekkimisele.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid kõnealuse põhimõtte rakendamist toetada kollektiivläbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga algatab komisjon sotsiaalpartneritega peetavate konsultatsioonide esimese etapi direktiivi 91/533/EMÜ (kirjaliku tõendi direktiiv)⁴⁸ läbivaatamiseks. Konsultatsiooni ühe osana konsulteeritakse sotsiaalpartneritega, kas muuta direktiivi sisulisemalt, eesmärgiga võtta kasutusele igale töösuhtele kohaldatavad miinimumnõuded ja keelata kuritarvitused.

Komisjon esitleb koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka sotsiaalpartnerite esimese etapi konsultatsiooni seoses algatusega „Juurdepääs sotsiaalkaitsele“,⁴⁹ et käsitleda küsimust erinevast juurdepääsust, mis on sotsiaalkaitsele standardses töösuhtes olevatel töötajatel ning

⁴⁸ C(2017) 2611.

⁴⁹ C(2017) 2610.

mittestandardsete lepingutega töötavatel inimestel ja eri vormides füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevatel inimestel. Konsultatsiooni käigus käsitletakse samaväärselt juurdepääsu tööhõiveteenustele ja koolitusele ning sotsiaalkaitse- ja koolitusõiguste ülekantavust eesmärgiga soodustada tööalast liikuvust.

2017. aastal teostab komisjon tähtajalist ja osalise tööajaga tööd käsitlevad sotsiaalpartnerluse raamlepingud jõustanud direktiivide REFIT-hindamise.

Eurofound, Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fond, üks ELi detsentraliseeritud asutustest, toetab komisjoni, liikmesriikide ja sotsiaalpartnerite tööd töötingimuste ja jätkusuutliku töö, töösuhete, struktuurimuutuste seire ja ümberkorralduste juhtimise osas, keskendudes ühtlasi digiajastu võimalustele ja väljakutsetele.

Palgad

a. Töötajatel on õigus õiglasele palgale, mis võimaldab inimväärse elatustaseme.

b. Tagatakse piisavad miinimumpalgad töötaja ja tema perekonna vajaduste rahuldamiseks, võttes arvesse riikide majandus- ja sotsiaalingimusi, tagades samas juurdepääsu töökohtadele ja motivatsiooni otsida tööd. Hoidutakse palgavaesusest.

c. Töötasud tuleb kehtestada avatult ja prognoositavalt vastavalt liikmesriikide tavadele ja austades sotsiaalpartnerite tegevusvabadust.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 31 pealkirjaga „Head ja õiglased töötingimused“ antakse igale töötajale õigus töötingimustele, mis on tema tervise, ohutuse ja väärkuse kohased.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

ELi toimimise lepingu artikli 153 lõikes 5 on sätestatud, et ELi toimimise lepingu artikli 153 sätteid ei või kohaldada palgale.

Vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 145 püüavad liikmesriigid ja liit välja arendada kooskõlastatud tööhõivestrategieid. ELi toimimise lepingu artikli 147 kohaselt aitab liit kaasa kõrge tööhõivetaseme saavutamisele, soodustades koostööd liikmesriikide vahel ning toetades ja vajaduse korral täiendades nende meetmeid. Seejuures respektatakse liikmesriikide pädevust.

c) Kehtivad meetmed

Liit ja liikmesriigid rakendavad koos Euroopa tööhõivestrategieid, sealhulgas jälgivad palkade ja miinimumpalga arengut ning nende aluseks olevaid palga kujunemise mehhanisme⁵⁰. Tööjõukulude suundumusi, kaasa arvatud palgakomponent, jälgitakse ka liidu majanduspoliitika kooskõlastamise protsessi raamistikus vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 120 ja sellele järgnevatele artiklitele. Nagu on sätestatud ELi toimimise lepingu artikli 136 lõike 1 punktis b, on majanduspoliitilised soovitused suunatud ka euroalale; see võib hõlmata tööjõukulude jälgimist⁵¹. Järelevalve vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. novembri 2011. aasta määrusele (EL) nr 1176/2011⁵² makromajandusliku tasakaalustamatuse ennetamise ja korrigeerimise kohta hõlmab konkurentsiarengute, sealhulgas tööjõukulude jälgimist.

Nõukogu 20. septembri 2016. aasta soovitus riiklike tootlikkuse komiteede loomise kohta⁵³ on soovitatud, et seeläbi asutatud komiteed peaksid analüüsima arengusuundi ja poliitikameetmeid, mis

⁵⁰ Vt nt nõukogu 5. oktoobri 2015. aasta otsus (EL) 2015/1848 liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta 2015. aastal (ELT L 268, 15.10.2015, lk 28).

⁵¹ Vt nt nõukogu 21. märtsi 2017. aasta soovitus euroala majanduspoliitika kohta. ELT C 92, 24.3.2017, lk 1.

⁵² ELT L 306, 23.11.2011, lk 25.

⁵³ Nõukogu 20. septembri 2016. aasta soovitus riiklike tootlikkuse komiteede loomise kohta (ELT C 349, 24.9.2016, lk 1).

võivad mõjutada tootlikkust ja konkurentsivõimet, sh ülemaailmsete konkurentidega võrreldes, pidades täielikult kinni riigis kehtestatud tavadest.

Komisjoni 3. oktoobri 2008. aasta soovitus 2008/867/EÜ⁵⁴ on esitatud terviklik ja põhjalik strateegia tööturult tõrjutud isikute aktiivseks kaasamiseks, mis hõlmab kvaliteetse töö edendamist, eriti seoses töötasu ja hüvitistega, et takistada palgavaesust.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambaga sätestatakse töötajate õigus õiglasele palgale, mis võimaldab inimväärse elatustaseme. Võrreldavad õigused sisalduvad juba 1989. aasta ühenduse hartas töötajate sotsiaalsete põhiõiguste kohta,⁵⁵ mis on üks ELi toimimise lepingu X jaotisega hõlmatud sotsiaalpoliitika valdkonna ja (läbivaadatud) Euroopa sotsiaalharta allikaid.

Sambas nähakse ette miinimumpalga tase, milles arvestatakse nii töötajate ja nende perede vajadusi kui ka selliseid sotsiaalseid tegureid nagu elatustaseme areng ning majanduslikke tegureid, mis võivad hõlmata tootlikkuse taset. Sambas tunnustatakse miinimumpalga rolli võitluses vaesuse vastu, samas vältides töökohtade ebakindlust. Eesmärk on suurendada vaeste perede sissetulekuid ja tagada õiglane hüvitis töö eest neile, kes on palgajaotusskaala alumises otsas, seega suurendades ka nende motivatsiooni töötada. Muude meetmete seas võivad olla madalapalgaliste ja nende perede maksukoormuse vähendamine ning tööga teenitava sissetuleku täiendamine tõhusate sotsiaalhüvitistega.

Sambas nähakse ette, et kõik palgad tuleb määrata *läbipaistval ja prognoositaval viisil*, riigi tavasid täielikult austades, eelkõige seoses sotsiaalpartnerite kollektiivläbirääkimiste õiguse ja nende sõltumatusega. Miinimumpalga osas on enamik liikmesriike kehtestanud kohustusliku miinimumpalga. Tegemist on regulatiivse vahendiga, millega muudetakse üks palga alampiir kõigi töötajate jaoks juriidiliselt siduvaks. Osades liikmesriikides kohustuslikku miinimumpalka ei ole ja sotsiaalpartnerid kehtestavad kollektiivlepingutes erinevad palga alampiirid, tihti valdkondlikul tasandil. Sambas ei vaidlustata seda tavade mitmekesisust ja tunnustatakse sotsiaalpartnerite sõltumatust. Selles kontekstis tähendab *läbipaistvus*, et miinimumpalga kehtestamisel tuleks järgida hästi toimivat konsultatsioonimenetlust, mis tagab konsensuse riigi asjaomaste ametiasutuste ja sotsiaalpartnerite vahel ning mis võib tugineda teiste sidusrühmade ja sõltumatute asjatundjate panustele. Lisaks kutsutakse sambas üles tagama palgaotsuste *prognoositavust*, näiteks määrares kindlaks eeskirjad miinimumpalkade korrigeerimise kohta vastavalt elukallidusele.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

⁵⁴ ELT L 307, 18.11.2008, lk 11.

⁵⁵ Ühenduse 9. detsembri 1989. aasta harta töötajate sotsiaalsete põhiõiguste kohta.

Liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid vastutavad palga määramise ja miinimumpalga arengu eest kooskõlas oma riigisiseste tavadega, mis on sätestatud nende kollektiivlepingutes ja miinimumpalga kujundamise süsteemides. Neid kutsutakse üles viima samba sätteid ellu läbipaistvate miinimumpalga kujundamise mehhanismide ja tõhusate kollektiivlääbirääkimiste kaudu riiklikul, valdkondlikul ja ettevõtete tasandil ning võtma täiendavaid meetmeid töövaesuse vältimiseks.

Lisaks võivad liikmesriigid juhul, kui nad seda juba teinud ei ole, ratifitseerida ja kohaldada ILO konventsiooni nr 131 miinimumpalga kindlaksmääramise kohta ja konventsiooni nr 154 kollektiivlääbirääkimiste edendamise kohta.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid samba rakendamist toetada kollektiivlääbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Miinimumpalka ja muid palgavaesuse vastaseid meetmeid ning üldisemaid palgaarenguga seotud küsimusi käsitletakse Euroopa poolaasta protsessis riigipõhistes soovitusetes.

Teave tööhõivetingimuste kohta ja kaitse lepingu ülesõtleamise korral

a. Iga töötajat teavitatakse kirjalikult enne töötamise algust töösuhtest tulenevatest õigustest ja kohustustest, sealhulgas katseajast.

b. Enne töölepingu sõlmimist tuleb töötajaid teavitada põhjustest ja näha ette mõistlik etteteatamisperiood. Neil on õigus tõhusale ja erapooletule vaidluste lahendamisele ning saada õiguskaitset, sealhulgas piisavat hüvitist, kui töölepingu sõlmimine on põhjendamatult.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artikli 27 kohaselt tuleb igale töötajale asjakohasel tasandil tagada õigus saada õigel ajal informatsiooni ja et nendega konsulteeritaks liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud juhtudel ja tingimustel. Harta artiklis 30 on sätestatud, et igal töötajal on õigus kaitsele põhjendamatult vallandamise eest liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavade kohaselt. Harta artikkel 47 tagab igaühele, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat töötingimuste, töötajate kaitse (kui nende tööleping lõpetatakse) ning töötajate informeerimise ja konsulteerimise valdkondades. ELi toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu direktiiviga 91/533/EMÜ⁵⁶ (kirjaliku tõendi direktiiv) antakse töötajatele õigus saada kirjalikku teavet oma töösuhte olulistest aspektidest hiljemalt kahe kuu jooksul pärast töösuhte algust. See ei sisalda konkreetseid kohustusi seoses katseajaga. Kirjaliku tõendi direktiivis nõutakse, et tööandja teavitaks töötajat etteteatamisaja pikkusest, mida tuleb järgida lepingu või töösuhte lõpetamisel, või kui seda ei ole teavitamise ajal võimalik teha, siis meetodist, mida kasutatakse etteteatamise pikkuse kindlaksmääramiseks.

Direktiivis 2001/23/EÜ,⁵⁷ millega reguleeritakse töötajate õigusi ettevõtete ülemineku korral, on sätestatud, et ettevõtte üleminek ei saa iseenesest olla vallandamise põhjus. Nõukogu direktiivis

⁵⁶ Nõukogu 14. oktoobri 1991. aasta direktiiv 91/533/EMÜ tööandja kohustuse kohta teavitada töötajaid töölepingu või töösuhte tingimustest (EÜT L 288, 18.10.1991, lk 32).

⁵⁷ Nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiiv 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT L 82, 22.3.2001, lk 6).

92/85/EMÜ⁵⁸ rasedate kaitse kohta ja vanemapuhkust käsitlevas läbivaadatud raamlepingus, mis on sõlmitud sotsiaalpartnerite (BusinessEurope, Euroopa Käsitööstevõtjate ning Väikeste ja Keskmise Suurusega Ettevõtjate Keskkliit, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskus ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsioon) vahel ning mis on lisatud nõukogu direktiivile 2010/18/EL⁵⁹, on vastavalt sätestatud erikaitse rasedate naiste ning isa- või lapsendamispuhkust võtvate vanemate vallandamise eest. Nõukogu direktiiv 2000/78/EÜ⁶⁰ (võrdse tööalase kohtlemise direktiiv) võrdse kohtlemise kohta töö saamisel ja kutsealale pääsemisel kaitseb töötajaid vallandamise eest, kui esineb diskrimineerimist keelatud alusel, sealhulgas ohvrustamist. Kaitse vallandamise ja ebasoodsa kohtlemise eest ELi õiguse alusel on ette nähtud osalise töötaja direktiivis,⁶¹ soolise võrdõiguslikkuse direktiivis,⁶² füüsilisest isikust ettevõtjatest meeste ja naiste võrdse kohtlemise direktiivis⁶³ ja vanemapuhkuse direktiivis⁶⁴ ning seda tugevdab Euroopa Liidu Kohtu praktika.

Nõukogu direktiivis 98/59/EÜ⁶⁵ kollektiivseid koondamisi käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta on sätestatud, et tööandjad on kohustatud enne kollektiivseid koondamisi töötajate esindajaid teavitama ja nendega konsulteerima ning valitsusasutusi teavitama.

Nõukogu 10. märtsi 2014. aasta soovitus praktika kvaliteediraamistiku kohta⁶⁶ on mõeldud parandama praktika kvaliteeti, sätestades kvaliteedielemendid, mis on otseselt ülekantavad riiklikesse õigusnormidesse või lepingutesse sotsiaalpartneritega. Need kvaliteedipunktid on peamiselt seotud õppesisu ja töötingimustega ning lisaks finants- ja töölevõttingimuste läbipaistvusega.

⁵⁸ Nõukogu 19. oktoobri 1992. aasta direktiiv 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud või rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja töötervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta (EÜT L 348, 28.11.1992, lk 1).

⁵⁹ Nõukogu 8. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/18/EL, millega rakendatakse Euroopa Tööstuse ja Tööstustöötajate Keskkliitide Ühenduse, Euroopa Käsitööga Tegelevate Väikeste ja Keskmise Suurusega Ettevõtete Keskkliidu, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt vanemapuhkuse kohta sõlmitud muudetud raamkokkulepet (ELT L 68, 18.3.2010, lk 13).

⁶⁰ Ka muud ELi diskrimineerimisvastased direktiivid (näiteks direktiiv 2006/54/EÜ ja direktiiv 2000/43/EÜ) pakuvad erikaitset ebaõiglase vallandamise vastu.

⁶¹ Nõukogu 15. detsembri 1997. aasta direktiiv 97/81/EÜ Euroopa Tööstustöötajate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt sõlmitud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe kohta (EÜT L 14, 20.1.1998, lk 9).

⁶² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2006. aasta direktiiv 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (uuesti sõnastatud) (ELT L 204, 26.7.2006, lk 23).

⁶³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. juuli 2010. aasta direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta (ELT L 180, 15.7.2010, lk 1).

⁶⁴ Nõukogu 8. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/18/EL, millega rakendatakse Euroopa Tööstuse ja Tööstustöötajate Keskkliitide Ühenduse, Euroopa Käsitööga Tegelevate Väikeste ja Keskmise Suurusega Ettevõtete Keskkliidu, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt vanemapuhkuse kohta sõlmitud muudetud raamkokkulepet ja tunnistatakse kehtetuks direktiiv 96/34/EÜ (ELT L 68, 18.3.2010, lk 13).

⁶⁵ Nõukogu direktiiv 98/59/EÜ kollektiivseid koondamisi käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT L 225, 12.8.1998, lk 16).

⁶⁶ Nõukogu 10. märtsi 2014. aasta soovitus praktika kvaliteediraamistiku kohta (ELT C 88, 27.3.2014, lk 1).

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas on nõutud, et töötajale esitataks kirjalik teave tema töö tingimuste kohta *töösuhte alguses*, mitte kahe kuu jooksul, mis on praegu sätestatud kirjaliku tõendi direktiivis. Kuna katseajad on tavaliselt töösuhetes olulised, on sambasse lisatud ka sellega seotud teavitamiskohustusi. Need muudatused suurendavad teadlikkust tööandjate ja töötajate õigustest. Samuti peaksid need aitama vähendada deklareerimata tööd.

Sambas minnakse olemasolevast õigustikust kaugemale ning sätestatakse töötajatele koondamise korral menetluslikud ja materiaaloiguslikud tagatised. Esitada tuleb piisavad põhjendused ja kinni tuleb pidada mõistlikust etteteatamisajast. Lisaks sellele on sambas sätestatud, et töötajatele peaksid olema kättesaadavad tõhusad ja erapooletud vaidluste lahendamise menetlused. Selleks võib olla vahendamine, lepitamine või vahekohtumenetlus. Samuti on sambas sätestatud töölepingu põhjendamatu ülesütlemise korral piisav hüvitis, näiteks tööle ennistamine või rahalise hüvitise saamine. Töölepingu ülesütlemine on põhjendamatu, kui sellega rikutakse asjaomase töösuhte puhul kohaldatavaid eeskirju.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesandeks on üle võtta ja jõustada liidu tasandil vastu võetud eeskirju. Arvestades, et ülalmainitud liidu meetmed sisaldavad vaid miinimumstandardeid, kutsutakse liikmesriike üles samba elluviimisel minema neis eeskirjades sätestatust kaugemale.

Lisaks võivad liikmesriigid juhul, kui nad seda juba teinud ei ole, ratifitseerida ja kohaldada asjakohaseid ILO konventsioone nagu ILO konventsiooni nr 122 tööhõivepoliitika kohta, konventsiooni nr 144 kolmepoolsete konsultatsioonide kohta, konventsiooni nr 135 töötajate esindajate kohta ja konventsiooni nr 154 kollektiivläbirääkimiste edendamise kohta.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavaid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid nimetatud põhimõtte rakendamist toetada kollektiivläbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga algatab komisjon sotsiaalpartneritega peetavate konsultatsioonide esimese etapi kirjaliku tõendi direktiivi⁶⁷ läbivaatamiseks, mis hõlmab selle kohaldamisala ja nn infopaketi laiendamist, sealhulgas katseaja kohta. Konsultatsiooni ühe osana

⁶⁷ C(2017) 2611.

konsulteeritakse sotsiaalpartneritega, kas muuta direktiivi sisulisemalt, eesmärgiga võtta kasutusele töötajate õiguste miinimumnõuded, mida kohaldatakse kõigile töösuhete liikidele.

Sotsiaaldialoog ja töötajate kaasamine

a. Majandus-, tööhõive- ja sotsiaalpoliitika väljatöötamisel ja rakendamisel konsulteeritakse sotsiaalpartneritega, lähtudes liikmesriikide tavadest. Neil soovitatakse pidada läbirääkimisi kollektiivlepingute üle ja sõlmida neid olulistes küsimustes, austades samas nende sõltumatust ja kollektiivse tegutsemise õigust. Vajaduse korral rakendatakse sotsiaalpartnerite vahel sõlmitud lepinguid liidus ja selle liikmesriikides.

b. Töötajaid või nende esindajaid teavitatakse ja nendega konsulteeritakse õigel ajal nende jaoks olulistes küsimustes, eelkõige seoses ettevõtete ülemineku, ümberkorraldamise ja ühinemisega ning kollektiivse koondamisega.

c. Toetatakse sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamist sotsiaaldialoogi edendamiseks.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 28 on sätestatud, et töötajatel ja tööandjatel või nende organisatsioonidel on liidu õiguse ning siseriiklike õigusaktide ja tavade kohaselt õigus pidada asjakohasel tasandil läbirääkimisi kollektiivlepingute üle ja neid sõlmida ning huvide konflikti korral kollektiivselt oma õigusi kaitsta, sealhulgas streikida. Harta artikkel 27 annab igale töötajale asjakohasel tasandil õiguse saada õigel ajal informatsiooni ja et nendega konsulteeritaks liidu õiguse ning siseriiklike õigusaktide ja tavadega ettenähtud juhtudel ja tingimustel.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Juhatuse ja töötajate vahelise dialoogi edendamine on liidu ja liikmesriikide ühiseesmärgina sätestatud Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 151. ELi toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 järgi on liidul volitus võtta kasutusele meetmeid toetamaks ja täiendamaks liikmesriikide tegevusi töötajate teavitamise ja nõustamise ning töötajate ja tööandjate esindamise ja huvide kollektiivkaitse alal, k.a kaasarääkimisõigus. ELi toimimise lepingu artikli 153 poolt antavad volitused ei laiene tasustamisele, ühinemisvabadusele, streikimisõigusele ega töösuluõigusele. ELi toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väike- ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut.

c) Kehtivad meetmed

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2002/14/EÜ⁶⁸ töötajate teavitamise ja nõustamise kohta (Teavitamise ja nõustamise direktiiv) eesmärgiks on kindlustada töötajate eelnev kaasatus juhatuse otsustusprotsessidesse, eeskätt ümberstruktureerimise kavandamisel. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/38/EÜ Euroopa tööõnukogu asutamise kohta⁶⁹ käsitleb korrektse teavitamise ja nõustamise vajadust ELi ulatusega ettevõtetes läbi Euroopa Tööõnukogu asutamise, tegelemaks piiriüleste probleemidega, mis võivad mõjutada töötajaid. Nõukogu direktiiv 98/59/EÜ⁷⁰ kollektiivkoondamiste ja nõukogu direktiiv 2001/23/EÜ⁷¹ ettevõtete ühinemise kohta lähevad kaugemale töötajate esindajate teavitamisest ja nendega konsulteerimisest; näiteks tagab viimane direktiiv töötajate õiguse kaitse juhul, kui ettevõtte antakse ühelt tööandjalt teisele üle.

Euroopa Liidu kvaliteediraamistik muutuste ja ümberstruktureerimise ennetamiseks⁷² propageerib tööandjatele, töötajatele, sotsiaalpartneritele ja riigiasutustele suunatud põhimõtteid ja head tava seoses muutuste prognoosimise ja ümberstruktureerimise haldamisega.

Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja, Euroopa Komisjoni ja Euroopa sotsiaalpartnerite poolt allkirjastatud ühisavaldus teemal „Uus algus sotsiaaldialoogile“ rõhutab riiklike sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamise, sotsiaalpartnerite tugevama kaasamise ELi poliitikasse ja seadusloomesse ning valdkonna- ja sektoriülest sotsiaaldialoogi edendamise kohustuse, k.a. nende tulemuste kõikidel tasandil, tähtsust.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas on sätestatud sotsiaalpartneritele õigus olla kaasatud tööhõive- ja sotsiaalpoliitika kujundamisse ja rakendamisse ning sambaga toetatakse nende tugevamat kaasatust poliitikasse ja õigusloomesse, võttes arvesse riikide süsteemide mitmekesisust⁷³. Samba realiseerimine eeldab sobiva institutsioonilise või seadusliku raamistiku kehtestamist liidu ja riigi tasandil, andes sotsiaalpartneritele selge rolli mitte ainult asjakohaste õigusaktide ja meetmete osas konsulteerimises ning nende ettevalmistamises, vaid ka nende rakendamises ja jõustamises.

Sambaga antakse kõigi sektorite kõikidele töötajatele õigus saada teavet ja nõustamist otse või nende esindajate kaudu neid puudutavates küsimustes nagu ettevõtjate üleviimine, ümberstruktureerimine ja ühinemine ning kollektiivkoondamine. Sellega minnakse kaugemale

⁶⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. märtsi 2002. aasta direktiiv 2002/14/EÜ, millega kehtestatakse töötajate teavitamise ja nõustamise üldraamistik Euroopa Ühenduses (EÜT L 80, 23.3.2002, lk 29).

⁶⁹ ELT L 122, 16.5.2009, lk 28.

⁷⁰ Nõukogu 20. juuli 1998. aasta direktiiv 98/59/EÜ kollektiivseid koondamisi käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta, ELT L 225, 12.08.1998, lk 16.

⁷¹ Nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiiv 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitstvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT L 82, 22.3.2001, lk 16).

⁷² Komisjoni teatis, ELi kvaliteediraamistik muutuste ja ümberstruktureerimise ennetamiseks (COM(2013) 0882 (final), 13.12.2013).

⁷³ Uus algus sotsiaaldialoogile – Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja, Euroopa Komisjoni ja Euroopa sotsiaalpartnerite ühisavaldus, 16. juuni 2016.

praegusest liidu õigustikust, arvestades, et: sammas kohaldub sõltumata kaasatud töötajate arvust, selle materiaalne reguleerimisala hõlmab nii ettevõtete ümberstruktureerimist kui ka ühendamist ning õigus ei sisalda mitte ainult teavitamist, vaid ka konsulteerimist ettevõtte iga sellise tegevuse puhul, mis eeldab arvamuste vahetamist ja järjepideva dialoogi loomist tööandjaga. Lisaks hõlmab põhimõtte 8b kõiki probleeme, mis puudutavad töötajaid, samas kui olemasolevad direktiivid sisaldavad piiratud loetelu teemadest, mille puhul toimub kaasamine teavitamis- ja konsulteerimisprotsessi. Viidates „nendega seotud küsimustele, eelkõige (...) ettevõtjate üleviimine, ümberstruktureerimine ja ühinemine ning (...) kollektiivkoondamine“, minnakse kaugemale harta artiklist 27, mis annab õiguse teavitamisele ja nõustamisele „liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud juhtudel ja tingimustel“.

Kuigi suutlikkuse arendamine on ennekõike alt üles suunatud protsess, sõltudes sotsiaalpartnerite endi tahtest ja pingutustest, rõhutatakse samba sätetes, et sotsiaalpartnerite jõupingutusi võivad sotsiaalpartnerite autonoomiat austades täiendada riigiasutused. Suutlikkuse arendamine viitab sotsiaalpartnerite esindatuse tõstmisele ning tegevus-, analüütilise ja õigusliku suutlikkuse tugevdamisele, et osaleda kollektiivlääbirääkimistel ja panustada poliitikakujundusse. See toetus võidakse sätestada sobiva institutsionaalse või seadusliku raamistiku kujul, andes sotsiaalpartneritele selge rolli poliitika kujundamisel ja samuti pakkudes finantsilist tuge.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Austades sotsiaalpartnerite autonoomiat, kutsutakse liikmesriike üles sotsiaalpartnereid tihedalt kaasama asjakohaste reformide ja poliitika kujundamisse ja rakendamisse ning aitama neil parandada sotsiaaldialoogi ja tööstussuhete toimimist ning tõhusust riiklikul tasandil. Samuti kutsutakse liikmesriike üles soodustama häid tavasid töötajate ja nende esindajate teavitamise ja nendega konsulteerimise osas.

Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid kõnealuse põhimõtte rakendamist toetada kollektiivlääbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

Sotsiaalpartnerid võivad parandada nii ametiühingute kui ka töötajate organisatsioonide liikmelisust ja esindatust, eelkõige nende suutlikkust esindada füüsilisest isikust ettevõtjaid, igat tüüpi töösuhetes töötajaid, noori, sisseandajaid ja naisi, mikro- ja väikeettevõtteid ning arendada õiguslikke ja tehnilisi teadmisi, et hõlbustada nende nõuetekohast kaasamist tööhõive- ja sotsiaalpoliitika kujundamisse ja rakendamisse nii riigi kui ka Euroopa Liidu tasandil.

ELi sotsiaalpartnerid valdkondadeülesel tasandil on oma praeguses töökavas 2015–2017 pühendunud suutlikkuse arendamisele ja autonoomsete lepingute rakendamise parandamisele.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavaid kogu liidu piires.

Majanduskasvu ja tööhõivet ning makromajanduslikku dialoogi käsitlev kolmepoolne sotsiaalpartnerite tippkohtumine jääb otsustava tähtsusega foorumiks sotsiaalpartnerite esindajatega poliitilisel tasandil arutlemiseks.

ELi sotsiaalpartnerid valdkondadeülesel tasandil on oma praeguses töökavas 2015–2017 pühendunud suutlikkuse arendamisele ja autonoomsete lepingute rakendamise parandamisele.

2017. aastal avaldab Euroopa Komisjon REFIT-hinnangu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile 2009/38/EÜ Euroopa tööõukogu asutamise või töötajate teavitamise ja nendega konsulteerimise korra sisseseadmise kohta liikmesriigiülestes ettevõtetes või kontsernides. Samuti avaldatakse sama direktiivi kohta juhenddokument, mille eesmärgiks on direktiivi rakendamise parandamine ja suurema õiguskindluse loomine.

2017. aastal esitab komisjon teistele liidu institutsioonidele ja sotsiaalpartneritele aruande selle kohta, kuidas kohaldavad liikmesriigid 2013. aastal dokumendi „Muutusteks ja restruktureerimiseks valmisolekut käsitlev ELi kvaliteediraamistik“⁷⁴ raames kogutud häid tavaid.

Liit jätkab liikmesriikide poolt sotsiaalpartnerite suutlikkuse arendamisse tehtavate investeeringute soodustamist ning töötajate esindajate teavitamise ja nendega konsulteerimise edendamist, võttes arvesse riikide õigusakte, millega on üle võetud direktiivid töötajate teavitamise ja nõustamise, kollektiivkoondamise ja Euroopa töökomisjonide kohta.

⁷⁴ COM(2013) 882.

Töö- ja eraelu tasakaal

Lapsevanematel ja hoolduskohustusega inimestel on õigus piisavale puhkusele ja paindlikule töökorraldusele ning õigus saada juurdepääs hooldusteenustele. Naistel ja meestel on võrdne juurdepääs eripuhkusele, et täita oma hoolduskohustust, ning neil võimaldatakse seda kasutada tasakaalustatul viisil.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 23 on sätestatud, et naiste ja meeste võrdõiguslikkus tuleb tagada kõikides valdkondades, kaasa arvatud tööhõive, töö ja palk. Võrdõiguslikkuse põhimõtte ei takista säilitamast või võtmast meetmeid, mis annavad alaesindatud soole erilisi eeliseid. Harta artikli 33 lõikes 2 on sätestatud, et selleks et oleks võimalik perekonna- ja tööelu kokku sobitada, on igaühel õigus kaitsese vallandamise eest raseduse ja sünnituse tõttu, õigus tasulisele rasedus- ja sünnituspuhkusele ning lapsehoolduspuhkusele lapse sünni või lapsendamise järel.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

ELi toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat, muuhulgas töötajate tervise ja ohutuse, töötingimuste ning meeste ja naiste vahelise võrdõiguslikkuse valdkonnas seoses töötingimuste ja kohtlemisega tööl. ELi toimimise lepingu artikli 157 lõige 3 annab õiguse võtta meetmeid, mis tagaksid naiste ja meeste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte, sealhulgas võrdse või võrdväärse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtte kohaldamine tööhõive ja elukutse küsimustes. ELi toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu direktiivi 92/85/EMÜ⁷⁵ kohaselt peavad liikmesriigid võimaldama töötajatele vähemalt 14-nädalase sünnituspuhkuse koos hüvitisega vähemalt makstava haigusraha tasemel. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2010/41/EL⁷⁶ on ette nähtud, et naissoost füüsilisest isikust ettevõtjad ja füüsilisest isikust ettevõtjate naissoost abikaasadele ja elukaaslastele tuleb tagada piisav sünnitushüvitis, et võimaldada kutsetegevuse katkemist raseduse ja sünnituse tõttu vähemalt 14 nädala jooksul. Vanemapuhkust käsitlev läbivaadatud raamkokkulepe, mis on sõlmitud sotsiaalpartnerite (BusinessEurope, Euroopa Käsitööga Tegelevate Väikeste ja Keskmise Suurusega Ettevõtete Keskliidu, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute

⁷⁵ Nõukogu 19. oktoobri 1992. aasta direktiiv 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud või rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja töötervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta (EÜT L 348, 28.11.1992, lk 1).

⁷⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. juuli 2010. aasta direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta (ELT L 180, 15.7.2010, lk 1).

Konföderatsiooni) poolt ning mida rakendatakse liidu tasandil nõukogu direktiiviga 2010/18/EL,⁷⁷ annab mees- ja naistöötajatele individuaalse õiguse saada vanemapuhkust vähemalt neli kuud ning selle kohaselt peavad liikmesriigid võtma kasutusele meetmed selle tagamiseks, et töötajad võiksid vanemapuhkusest naastes taotleda oma tööaja ja/või töökorralduse muutmist kindlaksmääratud ajaks. Osalise ajaga tööd käsitlev raamkokkulepe, mis on sõlmitud Euroopa Tööstuse ja Tööandjate Keskliitude Ühenduse, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni vahel ning mida rakendatakse direktiiviga 97/81/EÜ,⁷⁸ kaitseb osalise tööajaga töötajaid ebasoodsa kohtlemise eest täistööajaga töötajatega võrreldes ja selles sätestatakse, et tööandjad peaksid kaaluma töötajate taotlusi minna täistööajaga töölt üle osalise ajaga tööle või vastupidi.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas rõhutatakse töö- ja eraelu tasakaalustamise olulisust kõigile hoolduskohustustega inimestele ja sellega antakse õigused, mis on olulised selle tasakaalu saavutamiseks tänapäevases töökeskkonnas, nagu õigus juurdepääsuks lapsehoiule või pikaajalisele hooldusele. Põhimõttega minnakse praegusest õigustikust kaugemale, sest tagatakse õigused *kõigile tööga hõivatud inimestele, kellel on hoolduskohustus*. Seega kehtib see ka tööga hõivatud inimestele, kes ei ole lapsevanemad, vaid hooldavad näiteks vanureid või puudega pereliikmeid.

Lisaks annab sammas *õiguse paindlikele töötingimustele* nagu kaugtöö, töögraafikute kohandamine või üleminek täis- ja osalise tööaja vahel. See õigus kehtib praeguses liidu õigustikus ainult juhul, kui töötaja naaseb tööle vanemapuhkuse järel.

Mis puudutab soolist võrdõiguslikkust, siis pööratakse sambas uue elemendina tähelepanu naiste ja meeste jaoks eripuhkusele võrdse juurdepääsu tagamisele. Soodustada tuleks nende sätete tasakaalustatud kasutamist meeste ja naiste poolt, näiteks reguleerides tasusid või tingimusi, mis on seotud paindlikkuse ja mitteülekantavusega.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesandeks on üle võtta ja jõustada liidu tasandil vastu võetud eeskirju. Arvestades, et eespool sätestatud liidu meetmed sisaldavad miinimumnõudeid, kutsutakse liikmesriike üles minema nendest eeskirjadest kaugemale, et jõustada samba sätteid.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 154 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 153 ning nende lepingute

⁷⁷ Nõukogu 8. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/18/EL, millega rakendatakse Euroopa Tööstuse ja Tööandjate Keskliitude Ühenduse, Euroopa Käsitööga Tegelevate Väikeste ja Keskmise Suurusega Ettevõtete Keskliidu, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt vanemapuhkuse kohta sõlmitud muudetud raamkokkulepet (ELT L 68, 18.3.2010, lk 13).

⁷⁸ Nõukogu 15. detsembri 1997. aasta direktiiv 97/81/EÜ Euroopa Tööandjate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt sõlmitud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe kohta (EÜT L 14, 20.1.1998, lk 9).

rakendamist liidu tasandil võib nõuda ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu ulatuses. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada kollektiivläbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

ELi sotsiaalpartnerid valdkondadeülesel tasandil valisid töö-, era- ja pereelu vastavusse viimise oma praeguse töökava 2015–2017 prioriteediks.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon esitab koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga algatuse „Uus algus lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalustamiseks”⁷⁹. Selles esitatakse õiguslikud ja poliitilised meetmed, mille eesmärk on lihtsustada vanemapuhkuse väljavõtmist nii naistele kui ka meestele, võtta kasutusele isapuhkus ja hooldajapuhkus, edendada paindliku töökorralduse kasutamist, pakkuda rohkem ja paremaid lapsehoiu- ja muid hooldusvõimalusi ning kõrvaldada majanduslikud (näiteks maksualased) takistavad tegurid, mis pärsivad leibkonna teise palgasaaja (kelleks sageli on naine) tööturule sisenemist.

Eurofound, Euroopa Elu- ja Töötingimuste Parandamise Fond, ja Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut, kaks ELi detsentraliseeritud asutust, toetavad komisjoni, liikmesriikide ja sotsiaalpartnerite tööd töö- ja eraelu tasakaalustamise, elukvaliteedi ja avalike teenuste osas.

⁷⁹ COM(2017) 252 ja COM(2017) 253.

Tervislik, ohutu ja hästi kohandatud töökeskkond ning andmekaitse

a. Töötajatel on õigus töötervishoiu ja -ohutuse kõrgele kaitsetasemele.

b. Töötajatel on õigus nende ametioskustega kohandatud töökeskkonnale, mis võimaldab neil pikendada oma osalemist tööturul.

c. Töötajatel on õigus isikuandmete kaitsele töösuhte kontekstis.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 31 lõikes 1 on sätestatud, et igal töötajal on õigus töötingimustele, mis on tema tervise, ohutuse ja väärikuse kohased.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 8 annab kõigile õiguse isikuandmete kaitsele ja selles on sätestatud igaühe õigus tutvuda enda kohta kogutud andmetega ja nõuda nende parandamist. Selliseid andmeid tuleb töödelda asjakohaselt ning kindlaksmääratud eesmärkidel ja asjaomase isiku nõusolekul või muul seaduses ettenähtud õiguslikul alusel. Nende sätete täitmist kontrollib sõltumatu asutus.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõikes 2 on sätestatud, et liit on volitatud vastu võtma meetmeid muuhulgas töökeskkonna parandamise valdkonnas, et kaitsta töötajate tervist ja ohutust. ELi toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut.

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 16 lõikes 1 sätestatud põhimõtte kohaselt on igaühel õigus oma isikuandmete kaitsele.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu raamdirektiivis 89/391/EMÜ⁸⁰ ja 23 seotud direktiivis on sätestatud miinimumnõuded kutsealaste riskide ennetamiseks, tervise ja ohutuse kaitseks ning riskide ja õnnetusfaktorite elimineerimiseks. Raamdirektiivis on kehtestatud üldpõhimõtted ohutuse ja tervishoiu nõuetekohaseks haldamiseks, näiteks tööandja vastutus, töötaja õigused ja kohustused, riskianalüüs kui ettevõtte protsesside pideva täiustamise vahend või töötajate esindatus. Seotud direktiivides on need peamised põhimõtted kohandatud teatavatele spetsiifilistele töökohtadele ja sektoritele, töötajate spetsiifilistele riskidele, ülesannetele või kategooriatele. Direktiivides on kindlaks määratud, kuidas neid riske hinnata, ja mõnel juhul on sätestatud teatavate ainetega kokkupuutumise piirnormid.

Nõukogu direktiiviga 92/85/EMÜ on kehtestatud meetmed rasedate, hiljuti sünnitanud või rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja töötervishoiu parandamist soodustavad meetmed.

Isikuandmete kaitse üldmäärus,⁸¹ millega asendati andmekaitse direktiiv,⁸² võimaldab liikmesriikidel seadusega või kollektiivlepingute kaudu sätestada täpsemad eeskirjad töötajate õiguste ja vabaduste kaitse tagamiseks.

Oma teatistes „Ohutumad ja tervislikumad töötingimused meile kõigile“⁸³ rõhutas komisjon vajadust suunata jõupingutused sellele, et tagada parem ja ulatuslikum kaitse, tööohutuse ja töötervishoiu standardite täitmine ja täitmise tagamine kohapeal. Selles antakse teada mitmest seadusandlikust meetmest, millega tõhustatakse võitlust vähi kui kutsehaigusega, samuti mitmest algatusest, millega toetatakse eeskirjade tõhusat rakendamist eelkõige mikroettevõtetes ja VKEdes. Komisjon kutsub liikmesriike ja sotsiaalpartnereid üles töötama koos tööohutus- ja -tervishoiualaste õigusaktide moderniseerimise nimel ELi ja riikide tasandil, samas säilitades või parandades töötajate kaitset.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas minnakse kehtivast õigustikust kaugemale, nähes ette töötajate kõrgetasemelise kaitse tervise- ja ohutusriskide eest tööol. Seetõttu kutsutakse liikmesriike, aga ka tööandjaid minema praeguses õigustikus sätestatud miinimumnõuetest kaugemale ning püüdlema nii palju kui võimalik õnnetusvaba töökeskkonna poole. See ei tähenda ainult eeskirjade kohaldamist, vaid ka üha täiustuva tervishoiu- ja ohutuspoliitika loomist, kasutades selliste vahendite abi nagu veebipõhised vahendid riskianalüüside hõlbustamiseks, dialoog töötajate ja töökoha varustajatega, toetades kõiki juhendamise ja tagasisidega.

⁸⁰ Nõukogu 12. juuni 1989. aasta direktiiv 89/391/EMÜ töötajate töötervishoiu ja tööohutuse parandamist soodustavate meetmete kehtestamise kohta (EÜT L 183, 29.6.1989, lk 1).

⁸¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (EMPs kohaldatav tekst) (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1–88).

⁸² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. oktoobri 1995. aasta direktiiv 95/46/EÜ üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta.

⁸³ COM(2017) 12 (final), 10. jaanuar 2017.

Põhimõttes 10b on esitatud kaks omavahel seotud õigust: esiteks minnakse selles kaugemale tervise ja ohutuse kaitsest, andes töötajatele õiguse töökeskkonnale, mis on kohandatud nende spetsiifilistele kutsealastele tingimustele. Teiseks tunnistatakse selles ka kooskõlas aktiivse vananemise põhimõttega vajadust kohandada töökeskkonda, et võimaldada töötajatele jätkusuutlik ja pikem töökarjäär. Mõned kohandamised, nagu parem valgustus kontoritööl, võivad olla vajalikud lähtuvalt töötaja vanusest. Lisaks võivad eakamate töötajate tervis ja heaolu säilitamiseks olla vajalikud sellised kohandused nagu paindlikum tööaeg.

Sambas kehtestatakse ka töötajate õigus isikuandmete kaitsele. Tööandjapoolne isikuandmete töötlemine peab alati põhinema seaduslikul alusel, tavaliselt lepingu täitmisel, kooskõlas tööandja juriidilise kohustusega või õigustatud huvi eesmärgil, välja arvatud juhul, kui selline huvi ei kaalu üles töötaja huvi või põhiõigusi.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesandeks on üle võtta ja jõustada liidu tasandil vastu võetud eeskirju. Arvestades, et eespool sätestatud liidu meetmed sisaldavad miinimumnõudeid, kutsutakse liikmesriike üles minema nendest eeskirjadest kaugemale, et viia ellu töötervishoiu ja -ohutuse kõrge taseme põhimõtet, ning soodustama häid tavasid seoses aktiivse vananemisega tööl.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 154 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 153 ning nende lepingute rakendamist liidu tasandil võib nõuda ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Eelkõige võivad sotsiaalpartnerid soodustada ja arendada ühiseid standardeid riiklikul või liidu tasandil, et kohandada töökohti selliselt, et seal võetaks arvesse aktiivset vananemist ja põlvkondadevahelist lähenemisviisi. Euroopa sotsiaalpartnerid sõlmisid 8. märtsil 2017 iseseisva lepingu aktiivse vananemise ja põlvkondadevahelise lähenemisviisi kohta, mis hõlmab ka tervishoidu ja ohutust. Liikmesriikide sotsiaalpartnerid peaksid seda rakendama 2020. aastaks.

Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada kollektiivläbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon esitas hiljuti muudatusettepanekud direktiivile 2004/37/EÜ⁸⁴ (kantserogeenide ja mutageenide direktiiv), et parandada miljonite töötajate kaitset, vaadates üle või kehtestades siduvad tööalased kokkupuute piirnormid paljudele ohtlikele keemilistele mõjuritele⁸⁵. Komisjon jätkab sotsiaalpartneritega konsulteerides täiendavate uuendusettepanekute tegemist kantserogeenide ja mutageenide direktiivi kohta, et kehtestada siduvad piirnormid, võitlemaks vähi kui kutsehaigusega.

Komisjon toetab õigustiku rakendamist, täiustades eeskirjade järgimist eelkõige mikroettevõtetes ja VKEdes, tehes ettepanekuid eemaldada või uuendada tervishoiu ja ohutuse sätteid teaduslike, tehniliste ja ühiskondlike muutuste valguses. Komisjon suunab jõupingutused taas sellele, et tagada parem kaitse, vastavus ning täitmise tagamine kohapeal, töötades muu hulgas välja suunised tööandjatele. 2017. aastal on oodata juhendite avaldamist põllumajanduse, kalalaevade ja tööga seotud sõidukite riskide kohta.

Komisjon algatab koos liikmesriikidega vastastikuse hindamise protsessi konkreetse eesmärgiga vähendada riigi õigusaktidest tulenevat halduskoormust, samas säilitades töötajate kaitse, ning edendades koostöös Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuuriga veelgi asjakohaste IT-vahendite väljatöötamist.

Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuur, üks ELi detsentraliseeritud asutustest, hakkab mängima võtmerolli heade tavade kogumises ja levitamises ning toetama kogemuste jagamist, eelkõige läbi tervislike töökohtade kampaania. Kampaania „Tervislikud töökohad igale vanusele“ lõppeb 2017. aastal, avaldades rikkalikult näiteid kogu Euroopa Liidust. 2018. aastal on komisjoni eesmärgiks suurendada vanusega seotud riskide juhtimise meetmete praktilist kohaldamist, koostades tööinspektoritele asjakohased suunised ja neid levitades. Agentuur korraldab järgmise tervislike töökohtade kampaania 2018. aastal, keskendudes ohtlikele ainetele, et toetada komisjoni jõupingutusi vähi kui kutsehaigusega võitlemisel. Et hõlbustada andmekaitse eeskirjade kohaldamist, annab artikli 29 tööühm (koosneb 28 riigi andmekaitseasutustest) 2017. aastal välja arvamuse isikuandmete töötlemisest töösuhte kontekstis.

⁸⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/37/EÜ töötajate kaitse kohta tööl kantserogeenide ja mutageenidega kokkupuutest tulenevate ohtude eest (kuues üksikdirektiiv nõukogu direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses) (ELT L 158, 30.4.2004, lk 50).

⁸⁵ COM(2016) 248 ja COM(2017) 11.

III peatükk. Sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus

Lapsehoid ja laste toetamine

a. Lastel on õigus kvaliteetsele ja taskukohasele alusharidusele ja lapsehoiule.

b. Lastel on õigus kaitsele vaesuse eest. Ebasoodsatest oludest pärit lastel on õigus erimeetmetele, et suurendada võrdseid võimalusi.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 14 on sätestatud igaühe õigus haridusele, sh õigus saada tasuta kohustuslikku haridust. Harta artikli 24 lõikega 1 antakse lastele õigus heaoluks vajalikule kaitsele ja hoolitsusele.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise ja sotsiaalkaitstesüsteemide moderniseerimise valdkondades. Vastavat ELi toimimise lepingu artiklile 165 aitab liit kaasa kvaliteetse hariduse arendamisele, soodustades koostööd liikmesriikide vahel, ning vajaduse korral toetades ja täiendades nende tegevust. Komisjon edendab vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 156 ning pidades silmas ELi toimimise lepingu artikli 151 eesmärkide saavutamist ja ilma et see piiraks aluslepingute muid tingimusi, liikmesriikide koostööd ja hõlbustab nende meetmete kooskõlastamist kõigis ELi toimimise lepingu X jaotisega hõlmatud sotsiaalpoliitika valdkondades. Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu.

c) Kehtivad meetmed

2002. aastal kehtestas Euroopa Ülemkogu Barcelona eesmärgid,⁸⁶ et tagada, et 2010. aastaks saaks ELis ametlikku lapsehoiuteenust kasutada vähemalt 90 % lastest, kelle vanus jääb kolme eluaasta ja kohustusliku kooliea vahele, ning vähemalt 33 % alla kolmeaastastest lastest. Neid eesmärke kinnitati ka Euroopa soolise võrdõiguslikkuse paktis aastateks 2011–2020.

2009. aasta strateegilises raamistikus üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal („ET 2020“) kehtestati hulk eesmärke hariduse ja koolituse valdkonnas, sealhulgas alushariduse ja lapsehoiu sihttase⁸⁷.

⁸⁶ Eesistujariigi järelused, Barcelona Euroopa Ülemkogu, 15.-16. märts 2002, dokument SN 100/1/02 REV 1.

⁸⁷ 2020. aastaks peaks vähemalt 95 % lastest (vanuses neli aastat kuni kohustusliku koolieani) osalema alushariduses.

Komisjoni soovitus 2008/867/EÜ tööturult tõrjutud inimeste aktiivse kaasamise kohta⁸⁸ viitab vajadusele tagada kvaliteetsete teenuste, kaasa arvatud lapsehoiu kättesaadavus. Nõukogu 28. juuni 2011. aasta soovitus⁸⁹ varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamise poliitika kohta mainitakse heatasemelist alusharidust ja lapsehoidu kui ennetavat meetet varakult haridussüsteemist lahkumise ohu vähendamiseks.

Komisjoni teatises⁹⁰ ja nõukogu 2011. aasta järeldustes⁹¹ „Väikelaste haridus ja hoid: lapsed tuleb eluks tulevikuühiskonnas hästi ette valmistada“ tunnistatakse, et alusharidus ja lapsehoid tagab vajaliku aluse elukestvate õppele, sotsiaalsele integratsioonile, isiklikule arengule ja tulevasele töölesobivusele.

Komisjoni soovitus 2013/112/EL „Investeeringutes lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist“⁹² kutsutakse kõiki liikmesriike üles suurendama investeeringuid lastesse, lähtudes kolme samba lähenemisviisist, mis hõlmab taskukohaseid ja kvaliteetseid alushariduse ja lapsehoiu teenuseid ning muid meetmeid, mis on suunatud laste vaesuse vähendamisele, osana lapse õigustel põhinevast terviklikust poliitiliste meetmete paketist, et parandada laste heaolu ja rabeleda välja põlvkondadevahelisest ebasoodsate olude ringist.

Nõukogu 16. juuni 2016. aasta järeldustes „Võitlus vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu: integreeritud lähenemisviis“ julgustati liikmesriike tegelema laste vaesusega ja edendama laste heaolu mitmemõõtmeliste ja terviklike strateegiate kaudu vastavalt komisjoni soovitusele lastesse investeerimise kohta.

Euroopa Regionaalarengu Fondist toetatakse alusharidus- ja lapsehoiutaristu parandamise meetmeid ning Euroopa Sotsiaalfondist toetatakse juurdepääsu edendamist kvaliteetsele haridusele, sealhulgas alusharidusele, ning juurdepääsu lastele ja peredele suunatud kvaliteetsetele ja taskukohastele teenustele. Programm „Erasmus+“ annab võimaluse strateegiliseks partnerluseks ja liikuvuseks, mis aitab tavalisid arendada, ning toetab koostööd alushariduse ja lapsehoiu meetmete edasiarendamisel.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas on sätestatud, et *kõikidel* lastel on õigus kvaliteetsele alusharidusele ja lapsehoiule. Alusharidust ja lapsehoidu mõistetakse kui mis tahes reguleeritud korraldust, mis tagab lastele hariduse ja hoiu alates sünnist kuni kohustusliku algkoolieani, sõltumata võimalustest, rahastamisest, lahtiolekuaegadest või programmi sisust, ja hõlmab keskuseid ja perekondlikku päevahoidu; era- ja avaliku sektori rahastust ning eelkooliealiste ja algkooliealiste laste hoidu⁹³.

⁸⁸ Komisjoni soovitus 2008/867/EÜ tööturult tõrjutud inimeste aktiivse kaasamise kohta (ELT L 307, 18.11.2008, lk 11–14).

⁸⁹ ELT C 191, 1.7.2011, lk 1.

⁹⁰ Komisjoni teatis „Väikelaste haridus ja hoid: lapsed tuleb eluks tulevikuühiskonnas hästi ette valmistada“, KOM (2011) 66 (lõplik).

⁹¹ ELT C 175, 15.6.2011, lk 8.

⁹² Komisjoni soovitus 2013/112/EL „Investeeringutes lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist“ (ELT L 59, 2.3.2013, lk 5).

⁹³ Euroopa Komisjoni haldusalasse kuuluva alushariduse ja lapsehoiu temaatilise töörühma ettepanek „Alushariduse ja lapsehoiu kvaliteediraamistiku peamised põhimõtted“.

Lisaks rõhutatakse sambas alushariduse ja lapsehoiu kvaliteediga seotud tahke, mille all mõeldakse juurdepääsu, tööjõu, õppekava, järelvalve, hindamise ja juhtimisega seotud tahkude kombineerimist. Ühetaoliselt kättesaadav ja kvaliteetne alusharidus ja lapsehoid on kasulik kõigile lastele ja eelkõige ebasoodsatest oludest pärit lastele.

Sambas sätestatakse lapse õigus olla kaitstud vaesuse eest, mis tähendab, et igal lapsel peab olema juurdepääs ulatuslikele ja terviklikele meetmetele, mis on esitatud Euroopa Komisjoni 2013. aasta soovitusel lastesse investeerimise kohta. Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ennetamine saavutatakse kõige tõhusamalt terviklike strateegiate abil. Sihipärased meetmed peaksid näiteks sisaldama juurdepääsu piisavatele ressurssidele, rahaliste ja mitterahaliste hüvitiste kombinatsiooni, mis võimaldaks lastele piisava elatustaseme, juurdepääsu taskukohastele kvaliteetteenustele hariduse, tervise, eluaseme, perekondade toetamise ning perekondliku ja kogukondliku hoolduse valdkondades, samuti õiguskaitset ja laste toetamist nende elu mõjutavate otsuste tegemises.

Lisaks antakse põhimõttega nr 11b ebasoodsatest oludest pärit lastele (näiteks roma lapsed, mõned rändajataustaga või etnilisse vähemusse kuuluvad lapsed, erivajaduste või puuetega lapsed, asendushooldusel olevad lapsed ja tänavalapsed, vangistatud vanemate lapsed, samuti lapsed erilise vaesusriskiga leibkondades) õigus erimeetmetele, st tõhustatud ja sihipärasele toetusele, et tagada neile võrdväärne juurdepääs sotsiaalõigustele ja nende õiguste kasutamine.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriigid vastutavad õpetamise sisu ja haridussüsteemide korralduse eest ning neid kutsutakse üles sammast selles kontekstis ellu viima, eelkõige alusharidus- ja lapsehoiuasutuste kättesaadavuse parandamise ja parema kasutamise kaudu, ning juurutama meetmeid laste vaesuse vastu võitlemiseks ning meetmeid võrdsete võimaluste edendamiseks, näiteks riiklikke ja piirkondlikke strateegiaid, mis hõlmavad eesmärgi, näitajaid, ettenähtud eelarveeraldise ja seiremehhanismi. Rakendada võiks laste osalust käsitlevaid riiklikke strateegiaid, et suurendada teadlikkust sellest, kuidas kaasata lapsi kõigisse neid puudutavatesse meetmetesse ja otsustesse.

Sotsiaalpartnerid võivad samba rakendamist riiklikul tasandil toetada, kogudes ja vahetades liidus kasutusel olevaid häid tavasid. Tänu sellele, et sotsiaalpartnerid on kaasatud töö- ja eraelu tasakaalustamise küsimustesse ning et mõnes riigis on nad vastutavad sotsiaalkindlustussüsteemide eest, on paljud äriühingud juba hakanud edendama või isegi pakuvad lapsehoidu oma töötajatele. Sellisel moel mängivad sotsiaalpartnerid põhirolli heade tavade kindlakstegemisel ja vahetamisel.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel.

Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid kõnealuse põhimõtte rakendamist toetada osalemise kaudu asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon esitab koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka algatuse vanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalustamise toetamiseks. Selles esitatakse õiguslikud ja poliitilised meetmed, mille eesmärk on lihtsustada vanemapuhkuse väljavõtmist nii naistele kui ka meestele, võtta kasutusele isapuhkus ja hooldajapuhkus, edendada paindliku töökorralduse kasutamist, pakkuda rohkem ja paremaid lapsehoiu- ja muid hooldusvõimalusi ning kõrvaldada majanduslikud (näiteks maksualased) takistavad tegurid, mis pärsivad leibkonna teise palgasaaja (kelleks sageli on naine) tööturule sisenemist.

Euroopa sotsiaalõiguste sambaga koos esitab komisjon komisjoni soovitus 2008/867/EÜ (tööturult tõrjutud inimeste aktiivse kaasamise kohta) ja komisjoni soovitus 2013/112/EL „Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist“ rakendamise ülevaate.

Komisjon toetab jätkuvalt liikmesriike kvaliteetse alushariduse ja lastehoiu pakkumisel ning suurendab jõupingutusi, et aidata neil üksteiselt õppida ja teha kindlaks parimad töömeetodid.

2017. aastal käivitab komisjon ettevalmistava meetme lastegarantii kohta ja rakendab seda vastavalt Euroopa Parlamendi ettepanekule. Meetme eesmärk on selgitada sellise garantii kontseptsiooni, selle teostatavust ja potentsiaali aidata kaasa laste vaesuse vastu võitlemise lõppeesmärgi saavutamisele.

Sotsiaalkaitse

Töösuhte liigist ja kestusest olenemata on töötajatel ja võrreldavatel tingimustel füüsilisest isikust ettevõtjatel õigus piisavale sotsiaalkaitsele.

1. Praegune liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 34 kinnitatakse, et liit austab õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele, mille kaudu pakutakse liidu õiguse ning siseriiklike õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohast kaitset raseduse ja sünnituse, haiguse, tööõnnetuste, ülalpeetavaks muutumise, eakuse või töökoha kaotuse korral. Selles tunnustatakse iga Euroopa Liidus seaduslikult elava ja liikuva inimese õigust sotsiaalkindlustusele ja -abile kooskõlas liidu õiguse ning liikmesriikide õiguse ja tavadega. Ühtlasi on nimetatud artiklis sätestatud õigus sotsiaalabile ja eluasemetoetusele, et tagada rahuldav elu neile, kellel puuduvad piisavad elatusvahendid, ning võidelda sotsiaalse tõrjutuse ja vaesuse vastu.

Harta artikliga 35 tagatakse igaühe õigus ennetavale tervishoiule ning ravile riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud tingimustel.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõikega 2 võimaldatakse liidu seadusandjal võtta vastu meetmeid, muu hulgas direktiive, milles sätestatakse miinimumnõuded töötajate sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse valdkonnas.

Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määratleda oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtteid ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu. ELi toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut.

Pidades silmas ELi toimimise lepingu artikli 156 eesmärkide saavutamist, edendab komisjon liikmesriikide koostööd ja hõlbustab nende meetmete kooskõlastamist kõigis ELi toimimise lepingu X jaotisega hõlmatud sotsiaalpoliitika valdkondades.

ELi toimimise lepingu artiklis 48 nõutakse, et liidu seadusandja võtaks sotsiaalkindlustuse valdkonnas meetmeid, mis on vajalikud töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate liikumisvabaduse tagamiseks liikmesriikide vahel.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu soovitus 92/442/EMÜ sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta⁹⁴ hõlmab töötajate sotsiaalkindlustust seoses haiguse, rasedus- ja sünnituspuhkuse, töötuse, töövõimetuse, eakate ja perekonnaga.

Nõukogu soovitus 92/441/EMÜ piisavate toimetulekuvahendite ja sotsiaalabi ühiste kriteeriumide kohta sotsiaalkaitssüsteemides⁹⁵ esitatakse selle õiguse rakendamise põhimõtted ja suunised.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta⁹⁶ tagab rasedus- ja sünnituspuhkuse ja toetused vähemalt 14 nädalaks. Ühtegi muud sotsiaalkindlustusrisi see ei kata.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 883/2004⁹⁷ koordineeritakse liikmesriikide sotsiaalkindlustuse eeskirju seoses piiriüleses olukorras olevate isikutega.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 1231/2010⁹⁸ koordineeritakse sotsiaalkindlustussüsteeme kolmanda riigi kodanike ja nende pereliikmete puhul, kes elavad seaduslikult ELi territooriumil ja on ühest liikmesriigist teise kolinud.

Nõukogu direktiiviga 2003/109/EÜ⁹⁹ pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatuse kohta ning muude liidu direktiividega kolmandate riikide kodanike seadusliku rände kohta liidus¹⁰⁰ antakse neile õigus vastuvõtva riigi kodanikega võrdsele kohtlemisele sotsiaalkaitse ja -kindlustuse küsimustes.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambaga muudetakse 1992. soovitus sisalduv töötajate elatustaset säilitavat asendussissetulekut puudutav üleskutse *õiguseks*. Sotsiaalkaitse sätteid kohaldatakse kõigile töötajatele töösuhte liigist ja kestusest olenemata ning võrreldavatel tingimustel füüsilisest isikust ettevõtjatele. Eesmärk on hõlmata kõik töösuhteid käsitlevad mittestandardised lepingud, mida tänapäeva tööturul aina rohkem kohtab.

⁹⁴ Nõukogu 27. juuli 1992. aasta soovitus 92/442/EMÜ sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta (EÜT L 245, 26.8.1992, lk 49).

⁹⁵ Nõukogu 24. juuni 1992. aasta soovitus 92/441/EMÜ (EÜT L 245, 26.8.1992, lk 46).

⁹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. juuli 2010. aasta direktiiv 2010/41/EL füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise kohta (ELT L 180, 15.7.2010, lk 1).

⁹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta (ELT L 166, 30.4.2004, lk 1).

⁹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 24. novembri 2010. aasta määrus (EL) nr 1231/2010, millega laiendatakse määrust (EÜ) nr 883/2004 ja määrust (EÜ) nr 987/2009 kolmandate riikide kodanikele, keda nimetatud määrused veel ei hõlma üksnes nende kodakondsuse tõttu (ELT L 344, 29.12.2010, lk 1).

⁹⁹ Nõukogu 25. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/109/EÜ pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatuse kohta (ELT L 16, 23.1.2004, lk 44). Vt ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/98/EL kolmandate riikide kodanikele liikmesriigis elamist ja töötamist võimaldava ühtse loa taotlemise ühtse menetluse ning liikmesriigis seaduslikult elavate kolmandatest riikidest pärit töötajate ühiste õiguste kohta (ELT L 343, 23.12.2011, lk 1).

¹⁰⁰ Direktiivid järgmise kohta: perekonna taasühinemine, sinine kaart, ühtne luba, teadlased, õpilased, rahvusvahelise kaitse saaja kvalifikatsioon, hooajatöötajad ja ettevõttesiseselt üleviidavad isikud.

Sambaga nähakse ette ka see, et *füüsilisest isikust ettevõtjatel* on juurdepääs sotsiaalkaitsele. Juurdepääsu laiendamisega füüsilisest isikust ettevõtjatele minnakse kõnealuses põhimõttes kaugemale 1992. aasta nõukogu soovituselt, milles kutsuti üles üksnes füüsilisest isikute ettevõtjate asjakohase sotsiaalkaitse võimalust uurima.

Sotsiaalkaitse õiguse materiaalne kohaldamisala katab nii sotsiaalabi kui ka sotsiaalkindlustust. Sotsiaalkaitse, mis hõlmab nii osamakselisi kui ka mitteosamakselisi skeeme, on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 883/2004¹⁰¹ ning sisaldab järgmisi harusid: a) haigushüvitised; b) sünnitus- ja rasedushüvitised ning nendega samaväärsed isadushüvitised; c) invaliidsushüvitised; d) vanadushüvitised; e) toetustetaotushüvitised; f) tööõnnetus- ja kutsehaigushüvitised; g) matusetoetused; h) töötushüvitised; i) eelpensionihüvitised; j) perehüvitised.

Tagades ka füüsilisest isikust ettevõtjatele võrreldavatel tingimustel juurdepääsu sotsiaalkindlustusele, läheb põhimõtte kaugemale direktiivist 2010/41/EL, milles käsitleti üksnes rasedus- ja sünnituspuhkust.

Koos võetuna tagavad sotsiaalkaitse sätte esimene ja teine osa, et töötajatena töötavatele ja füüsilisest isikust ettevõtjatele tehakse kättesaadavaks võrreldav juurdepääs sotsiaalkaitsele.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriike kutsutakse üles kohandama oma eeskirju samba sotsiaalkaitse sätete jõustamiseks lisaks liidu tasandil vastu võetud eeskirjade ülevõtmisele ja rakendamisele.

Lisaks võivad liikmesriigid juhul, kui nad seda teinud ei ole, ratifitseerida ja kohaldada asjakohaseid ILO sotsiaalkindlustust käsitlevaid konventsioone, Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeksit ja läbivaadatud Euroopa sotsiaalharta ning võivad vaadata läbi reservatsioonid läbivaadatud Euroopa sotsiaalharta teatavate artiklite suhtes.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada kollektiivlääbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

¹⁰¹ Määrust kohaldatakse ka mitteosamakselistele rahalistele erihüvitistele, millel on nii sotsiaalkindlustuse kui ka sotsiaalabi tunnused.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon esitleb koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka sotsiaalpartnerite esimese etapi konsultatsiooni seoses algatusega „Juurdepääs sotsiaalkaitsele“, ¹⁰² et käsitleda küsimust erinevast juurdepääsust, mis on sotsiaalkaitsele standardses töösuhtes olevatel töötajatel ning mittestandardsete lepingutega töötavatel inimestel ja eri vormides füüsilisest isikust ettevõtjatel.

¹⁰² C(2017) 2610.

Töötushüvitised

Töötutel on õigus saada avalikelt tööturuasutustelt piisavat aktiveerimistoetust, et (re)integreeruda tööturule, ning saada piisavaid töötushüvitisi mõistliku aja jooksul kooskõlas nende panuse ja riiklike toetuskõlblikkuse eeskirjadega. Sellised hüvitised ei või mõjuda negatiivse stiimulina kiireks tööle naasmiseks.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artikli 29 kohaselt on igaühel õigus kasutada tasuta tööhõiveteenuseid. Harta artiklis 34 kinnitatakse, et liit austab õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele, mille kaudu pakutakse liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohast kaitset muuhulgas ka töö kaotuse puhul. Selles tunnustatakse iga Euroopa Liidus seaduslikult elava ja liikuva inimese õigust sotsiaalkindlustusele ja -abile kooskõlas liidu õiguse ning liikmesriikide õiguse ja tavadega.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 147 tuleb liidul aidata kaasa kõrge tööhõivetaseme saavutamisele, soodustades koostööd liikmesriikide vahel ning toetades ja vajaduse korral täiendades nende meetmeid. ELi toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat, muu hulgas tööturult välja jäänud inimeste integratsioonil. Need meetmed võivad sisaldada miinimumnõudeid kehtestavaid direktiive. Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu. ELi toimimise lepingu artikli 153 alusel vastuvõetud direktiivides tuleb hoiduda haldus-, finants- ja õiguslike piirangute kehtestamisest viisil, mis pidurdaks väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete asutamist ja arengut.

c) Kehtivad meetmed

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta¹⁰³ annab õiguse säilitada õigus saada rahalist töötushüvitist kuni kolme kuu jooksul võimalusega pikendada seda perioodi kuue kuuni täielikult töötul isikul, kes vastab töötushüvitise saamise tingimustele ja kes on läinud teisest liikmesriigist tööd otsima.

Komisjoni 3. oktoobri 2008. aasta soovitusel tööturult tõrjutud isikute aktiivse kaasamise kohta¹⁰⁴ esitatakse integreeritud ja tervikliku strateegia tööturult tõrjutud isikute aktiivseks kaasamiseks,

¹⁰³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta (ELT L 166, 30.4.2004, lk 1).

¹⁰⁴ Komisjoni 3. oktoobri 2008. aasta soovitus tööturult tõrjutud inimeste aktiivse kaasamise kohta (ELT L 307, 18.11.2008, lk 11).

milles on ühitatud piisav sissetulekutoetus, kaasamis põhimõttest lähtuv tööturg ja heatasemeliste teenuste kättesaadavus.

Euroopa avalike tööturuasutuste võrgustik (European Network of Public Employment Services, PES), mis on rajatud vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusele nr 573/2014/EL,¹⁰⁵ pakub platvormi, millega võrrelda PESi tulemuslikkust Euroopa tasandil, tuvastada head tavad ja soodustada vastastikust õppimist eesmärgiga tugevdada aktiivseid tugiteenuseid.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas sedastatakse töötute õigus piisavale toele avalikelt tööturuasutustelt. Selline toetus põhineb hindamisel, nõustamisel ja suunistel töö otsimiseks ja laiemalt karjääriotsuste tegemiseks.

Lisaks nähakse sambas ette, et töötutel on õigus piisavale rahalisele töötushüvitisele mõistliku perioodi jooksul. Samba nõutakse piisava suurusega hüvitist asendatud sissetuleku suhtes. Asendushüvitise tase peaks säilitama stiimuli kiiresti tööle asuda. Katseaeg peaks olema mõistliku kestusega. Hüvitist tuleks maksta mõistliku perioodi jooksul: tähtis on võimaldada piisavat aega, et leida töötaja oskustele vastav töö, ja vähendada negatiivseid stiimuleid, mis heidutavad töö otsimist. Sellest hoolimata peaksid hüvitised vastama osamaksetele ja riigi abikõlblikkuse eeskirjadele.

Säte hõlmab kõiki töötuid, kaasa arvatud neid, kelle tööstaaž on lühike, ja neid, kes olid varem füüsilisest isikust ettevõtjad. Selle materiaalne kohaldamisala hõlmab nii osamakselisi kui ka mitteosamakselisi rahalisi hüvitisi ning töötutele suunatud abi.

Komisjoni 3. oktoobri 2008. aasta soovitus tööturult tõrjutud isikute aktiivse kaasamise kohta sisaldab juba suuniseid, kuidas pidevalt vaadata läbi töötamist motiveerivaid ja motivatsiooni pärssivaid tegureid, mis tulenevad maksude ja hüvitiste süsteemidest. Samba nõutakse uue arengusuunana, et sellised stiimulid sisalduksid töötushüvitiste skeemide struktuuris. Lisaks seotakse samba töötushüvitised tööturuasutuste toega.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Kõik liikmesriigid säilitavad õiguse määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemi aluspõhimõtted. Samba jõustamiseks kutsutakse liikmesriike lisaks liidu tasandil vastu võetud eeskirjade ülevõtmisele ja rakendamisele üles ajakohastama oma eeskirju, mis käsitlevad mitterahaliste töötushüvitiste andmist.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad

¹⁰⁵ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.159.01.0032.01.ENG

sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada kollektiivläbirääkimiste kaudu ning osaledes asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon esitleb koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka sotsiaalpartnerite esimese etapi konsultatsiooni seoses algatusega „Juurdepääs sotsiaalkaitsele“,¹⁰⁶ et käsitleda küsimust erinevast juurdepääsust, mis on sotsiaalkaitsele standardses töösuhtes olevatel töötajatel ning mittestandardsete lepingutega töötavatel inimestel ja eri vormides füüsilisest isikust ettevõtjatel. Konsultatsiooni käigus käsitletakse juurdepääsu töötushüvitistele ja tööhõiveteenustele.

Komisjon toetab jätkuvalt läbirääkimisi 2016. aasta detsembris esitatud ettepaneku üle muuta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta ja määrust (EÜ) nr 987/2009, milles sätestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 883/2004 (sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta) rakendamise kord.¹⁰⁷ Ettepanekus pikendatakse minimaalset perioodi, mille jooksul töötu võib teises liikmesriigis tööd otsides taotleda töötushüvitist, kolmelt kuult kuuks kuuele kuule.

Euroopa tööturuasutuste võrgustik (PES-võrgustik) rakendab võrdleva õppimise projekti Benchlearning, mille eesmärk on suurendada PESide tulemuslikkust, seostada näitajatel põhinev võrdlemine vastastikuse õppega, et paremini suunata aktiivset tuge tööotsijatele.

¹⁰⁶ C(2017) 2610.

¹⁰⁷ COM(2016) 815 (final), 13.12.2016.

Miinimumsissetulek

Igaühel, kellel puuduvad piisavad elatusvahendid, on õigus piisavale miinimumsissetuleku toetusele, et tagada inimväärne elu kõikides eluetappides, ning saada juurdepääs kaupadele ja teenustele. Töövõimeliste inimeste puhul peaksid miinimumsissetuleku toetused olema kombineeritud tööturule (re)integreerumise stiimulitega.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artikli 34 lõikes 3 kinnitatakse muu hulgas sotsiaalabi õiguse tunnustamist ja austamist. Selle õigusega tagatakse liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohaselt rahuldav elu kõigile, kellel puuduvad piisavad toimetulekuvahendid.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

ELi toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat tööturult välja jäänud inimeste integratsiooni valdkonnas. Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu. Pidades silmas ELi toimimise lepingu artikli 156 eesmärkide saavutamist, edendab komisjon liikmesriikide koostööd ja hõlbustab nende meetmete kooskõlastamist kõigis ELi toimimise lepingu X jaotisega hõlmatud sotsiaalpoliitika valdkondades.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu soovitus 92/441/EMÜ piisavate toimetulekuvahendite ja sotsiaalabi ühiste kriteeriumide kohta sotsiaalkaitsesüsteemides (üldiselt tuntud kui „Miinimumsissetuleku soovitus“)¹⁰⁸ kutsutakse liikmesriike tunnustama sotsiaalabi põhimõtteid ning sätestatakse selle õiguse rakendamise põhimõtted ja suunised.

Komisjoni soovitus 2008/867/EÜ¹⁰⁹ tööturult tõrjutud isikute aktiivse kaasamise kohta kutsutakse liikmesriike üles kombineerima piisavat sissetulekutoetust juurdepääsuga kvaliteetteenustele ja kaasamis põhimõttest lähtuvaid tööturumeetmeid terviklikus aktiivse kaasamise strateegias. Seda üleskutset liikmesriikidele korrati 15. veebruari 2016. aasta nõukogu soovitus, mis käsitleb pikaajaliste töötute integreerimist tööturule¹¹⁰.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

¹⁰⁸ Nõukogu 24. juuni 1992. aasta soovitus 92/441/EMÜ (EÜT L 245, 26.8.1992, lk 46).

¹⁰⁹ Komisjoni 3. oktoobri 2008. aasta soovitus 2008/867/EÜ tööturult tõrjutud isikute aktiivse kaasamise kohta (ELT L 307, 18.11.2008, lk 11), mille nõukogu kiitis heaks 17. detsembril 2008.

¹¹⁰ Komisjoni 15. veebruari 2016. aasta soovitus (ELT C 67, 20.2.2016, lk 1).

Sambas sätestatakse juurdepääs miinimumsissetuleku toetusele kõigi jaoks, kellel puuduvad piisavad toimetulekuvahendid. Töövõimeliste inimeste puhul peaksid hüvitised olema kombineeritud tööturule (re)integreerumise stiimulitega. Sellega minnakse kaugemale 1992. aasta miinimumsissetuleku soovituselt, sedastades sõnaselgelt õiguse miinimumsissetulekule, mis tagab inimväärika elu. Esimest korda on sõnaselgelt kasutatud konkreetsele hüvitise vormile osutavat miinimumsissetuleku mõistet, millega asendatakse üldisemad mõisted nagu „sotsiaalabi“ või „piisavad toimetulekuvahendid“.

Miinimumsissetuleku eesmärk on hoida ära selliste inimeste viletsusse sattumist, kellel puudub õigus saada sotsiaalkindlustushüvitisi või kelle õigus neile on lõppenud, ning seeläbi võidelda vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu. Ühtlasi peaksid hüvitised tagama inimväärse elu kõikides eluetappides ning tõhusa juurdepääsu toetavatele teenustele. Need hüvitised on mitteosamakselised, üldised ja majanduslikult olukorrast sõltuvad. Nende puhul nõutakse, et inimene oleks tööks või kogukonna tegevustes osalemiseks kättesaadav, kui ta on töövõimeline.

Töötamise stiimulite tagamise tähtis komponent on see, et hüvitis peaks ülesehituselt olema kooskõlas muude hüvitistega ja säilitama finantsstiimulid tööle asumiseks ning seega hoidma ära olukorra, kus miinimumsissetuleku saajad jääksid mitteaktiivsuse lõksu. Sellised stiimulid võivad olla sellise nõude vormis, et hüvitise saaja kasutaks tööhõiveteenuseid, mis koos muude toetavate teenustega võivad toetada tööturule naasmist.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesanne on rakendada liidu tasandil kokku lepitud sotsiaalkaitsealaseid suuniseid ja soovitusi. Kõnealuse põhimõtte elluviimiseks kutsutakse liikmesriike üles ajakohastama ja laiendama oma tavadid seoses miinimumsissetuleku ülesehituse ja maksimisega.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavadid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada osalemise kaudu asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Miinimumsissetuleku skeemide tõhusat kehtestamist riigi tasandil julgustatakse Euroopa poolaasta majanduspoliitilise koordineerimise protsessi riigipõhistes soovitustes, millesse annab oma panuse sotsiaalkaitsekomitee. Sotsiaalkaitsekomitee avatud koordineerimise meetod tagab poliitika koordineerimise ja selle abil jälgitakse liikmesriikide edusamme. Euroopa Liidu finantsvahendid ja

eelkõige Euroopa Sotsiaalfond mängivad miinimumsissetuleku hüvitiste arendamise toetamisel olulist rolli.

Komisjon on toetanud liikmesriike nende miinimumskeemide täiustamisel Euroopa miinimumsissetuleku võrgustiku¹¹¹ kaudu, keskendudes piisavate ja kättesaadavate miinimumsissetuleku skeemide edendamisele ja riigiülestes võrreldavate võrdluseelavete liikmesriikides levitamise meetoditele.

¹¹¹ <https://emin-eu.net/what-is-emin/>

Sissetulek vanas eas ja pensionid

a. Pensionil olevatel töötajatel ja füüsilisest isikust ettevõtjatel on õigus saada pensioni, mis vastab nende panusele ja tagab piisava sissetuleku. Naistel ja meestel on võrdsed võimalused pensioniõiguste omandamisel.

b. Kõigil eakatel on õigus inimväärikat elu võimaldavatele toimetulekuvahenditele.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 25 tunnustatakse ja austatakse eakate õigust elada inimväärselt ja iseseisvat elu. Harta artiklis 34 tunnustatakse ja austatakse õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele, mille kaudu pakutakse liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohast kaitset muuhulgas raseduse ja sünnituse, haiguse, tööõnnetuste, ülalpeetavaks muutumise, eakuse või töökoha kaotuse korral. Artikkel 23 tagab meest ja naiste vahelise võrdõiguslikkuse kõikides valdkondades.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 151 kinnitatakse muu hulgas, et liidu ja liikmesriikide üks eesmärk on nõuetekohase sotsiaalkaitse edendamine. ELi toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid töötajate sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse valdkonnas. Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu. Vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 156 edendab komisjon liikmesriikide koostööd ja hõlbustab nende meetmete kooskõlastamist kõigis sotsiaalpoliitika valdkondades, sealhulgas sotsiaalkindlustuse valdkonnas.

ELi toimimise lepingu artikliga 19 volitatakse liidu seadusandjat astuma vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega, muu hulgas soo alusel. ELi toimimise lepingu artikli 157 lõikega 3 volitatakse liidu seadusandjat võtma meetmeid, mis tagaksid naiste ja meeste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamise tööhõive ja elukutse küsimustes.

c) Kehtivad meetmed

Olemas on mitu direktiivi, milles rakendatakse meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtet, muu hulgas pensionide osas, hõlmates kohustuslikke skeeme, tööandja- ja erapensione¹¹².

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta¹¹³ on sätestatud kindlustusperioodide liitmise võimalus ja pensioni ülekandmise õigus pensionäridele, kes töötasid mõnes muus liidu liikmesriigis.

Liit on samuti vastu võtnud direktiivid tööandjapensioni skeemide kohta, eriti piiriülestes olukordades¹¹⁴.

Nõukogu soovitus 92/442/EMÜ¹¹⁵ sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta hõlmab töötajate sotsiaalkindlustust seoses haiguse, rasedus- ja sünnituspuhkuse, töötuse ja töövõimetusega; eakate minimaalse toimetulekutoetusega ja perekonna sotsiaalkaitsega.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas nõutakse piisavat pensioni nii töötajatele kui ka füüsilisest isikust ettevõtjatele. Seega läheb sammas olemasolevast õigustikust kaugemale, hõlmates ka füüsilisest isikust ettevõtjaid. Ühtlasi nõutakse võrdseid võimalusi naistele ja meestele saada vanaduspensioni õigused. Praegu saavad naised meestest vähem pensioni. Selle põhjus on peamiselt madalama palga mõju osamaksetele, rohkem osaajaga tööd ja lühem, rohkemate katkestustega karjäär hooldamiskohustuste tõttu. Seega eeldavad võrdsed võimalused vanas eas saadava sissetuleku õiguste tekkimiseks koos tööturu ning töö- ja eraelu tasakaalustamise meetmetega võrdset pensioniiga ja piisavat pensioniõiguste andmist hooldamisperioodidel. Sammas läheb kaugemale 1992. aasta soovitusest, nõudes naistele ja meestele võrdseid võimalusi pensioniõiguste omandamiseks.

Sambas nõutakse piisavat sissetulekut vanas eas hoolimata pensionisüsteemi liigist. Seega hõlmab see pensionisüsteemi kõiki kolme sammast. Lisapensioni kogumissüsteemid on riigipõhiste pensionisüsteemide kõrval olulisemaks muutunud. Elukestva pensioniks säästmise võimaldamine ja soodustamine, muu hulgas rahalised stiimulid, on oluline toetav meede.

¹¹² Direktiiv 79/7/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas (EÜT L 6, 10.1.1979, lk 24); direktiiv 2006/54/EÜ meeste ja naiste võrdsete võimaluste ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta tööhõive ja elukutse küsimustes (ELT L 2004, 26.7.2006, lk 23); direktiiv 2004/113/EÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses kaupade ja teenuste kättesaadavuse ja pakkumisega (ELT L 273, 21.12.2004, lk 37).

¹¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta (ELT L 166, 30.4.2004, lk 1).

¹¹⁴ Nõukogu 29. juuni 1998. aasta direktiiv 98/49/EÜ ühenduse piires liikuvate töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate täiendavate pensioniõiguste kaitse kohta (EÜT L 209, 25.7.1998, lk 46); direktiiv 2014/50/EL, mis käsitleb miinimumnõudeid liikmesriikidevahelise töötajate liikuvuse suurendamiseks täiendavate pensioniõiguste omandamise ja säilitamise parandamise teel (ELT L 128, 30.4.2014, lk 1); Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/2341 tööandja kogumispensioni asutuste tegevuse ja järelevalve kohta (ELT L 354, 23.12.2016, lk 37).

¹¹⁵ Nõukogu 27. juuli 1992. aasta soovitus 92/442/EMÜ sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta (EÜT L 245, 26.8.1992, lk 49).

Samba sätteid kohaldatakse eakamate inimeste sissetuleku toetamisele, sõltumata selle vormist. Nende eesmärk on ennetada vaesust vanas eas ja säilitada pensionäride elatustase. 1992. aasta soovitusel sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta käsitletakse nii vaesuskaitset kui ka sissetuleku säilitamist. Põhimõttes tõstetakse siiski latt kõrgemale, rääkides *õigusest* saada pensioni, mis tagab piisava sissetuleku.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriigid säilitavad õiguse määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemi aluspõhimõtted. Neid kutsutakse üles kohandama oma eeskirju põhimõtte elluviimiseks lisaks liidu tasandil vastu võetud eeskirjade ülevõtmisele ja rakendamisele.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada osalemise kaudu asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon esitleb koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka sotsiaalpartnerite esimese etapi konsultatsiooni seoses algatusega „Juurdepääs sotsiaalkaitsele“¹¹⁶, et käsitleda küsimust erinevast juurdepääsust, mis on sotsiaalkaitsele standardses töösuhtes olevatel töötajatel ning mittestandardsete lepingutega töötavatel inimestel ja eri vormides füüsilisest isikust ettevõtjatel. Konsultatsiooni käigus käsitletakse kutseõiguseid ja viise, kuidas muuta pensioniõigused ülekantavaks ja läbipaistvaks tööandja või lepingu tüübi vahetamisel või füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamisel.

Kui riiklikud pensioniskeemid moodustavad eakate inimeste sissetulekutoetuse selgroo, võivad ka lisapensioniskeemid aidata kaasa piisava sissetuleku kaitsele. Komisjon võttis oma 30. septembri 2015. aasta kapitaliturgude liidu loomise tegevuskavas kohustuse uurida võimalusi, kuidas suurendada pensioniks säästmise valikuid ning luua ELis isikute erapensionide turg. Ettevalmistamisel on seadusandlik algatus, mille eesmärk on luua lisaks liikmesriikide pensioniskeemidele üleeuroopalised personaalpensionid.

¹¹⁶ C(2017) 2610.

Tervishoid

Igaühele tuleb võimaldada õigeaegne juurdepääs kvaliteetsetele taskukohastele, ennetavatele ja toimivatele raviteenustele.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

ELi põhiõiguste harta artiklis 35 on tunnustatud igaühe õigust saada ravi ja ennetavaid tervishoiuteenuseid siseriiklike õigusaktide ja tavadega ettenähtud tingimustel.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat, muu hulgas töötajate sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse valdkonnas.

Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu.

Vastavalt ELi toimimise lepingu artikli 168 lõikele 2 soodustab liit liikmesriikidevahelist koostööd inimeste tervise valdkonnas ja toetab vajaduse korral liikmesriikide meetmeid. Komisjon võib tihedas kontaktis liikmesriikidega teha kasulikke algatusi, et liikmesriikidevahelist koordineerimist selles valdkonnas edendada, eelkõige algatusi, mille eesmärk on kehtestada suuniseid ja näitajaid, korraldada kogemuste vahetamist ning valmistada ette korrapäraseks järelevalveks ja hindamiseks vajalikke tegureid. ELi toimimise lepingu artikli 168 lõigetes 1 ja 7 on sätestatud, et liidu meetmetega täiendatakse liikmesriikide poliitikat ja nendes võetakse arvesse liikmesriikide vastutust ning need on suunatud rahvatervise parandamisele, inimeste haiguste ennetamisele ning füüsilist ja vaimset tervist ohustavate tegurite kõrvaldamisele.

ELi toimimise lepingu artiklis 48 nõutakse, et liidu seadusandja võtaks sotsiaalkindlustuse valdkonnas meetmeid, mis on vajalikud töötajate liikumisvabaduse tagamiseks liikmesriikide vahel.

c) Kehtivad meetmed

Farmaatsiatooteid¹¹⁷ ja inimpäritolu aineid¹¹⁸ käsitlevates ELi õigusaktides kehtestatakse nendele ainetele ühtsed juurdepääsu, kvaliteedi ja ohutuse standardid ELi siseturul.

¹¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. novembri 2001. aasta direktiiv 2001/83/EÜ inimtervishoiu kasutatavate ravimeid käsitlevate ühenduse eeskirjade kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. märtsi 2004. aasta määrus (EÜ) nr 726/2004, milles sätestatakse ühenduse kord inim- ja veterinaarravimite lubade andmise ja järelevalve kohta ning millega asutatakse Euroopa Ravimiamet (konsolideeritud versioon: 5.6.2013).

¹¹⁸ https://ec.europa.eu/health/blood_tissues_organs/policy_en

Komisjoni soovitus 92/442/EMÜ¹¹⁹ kutsutakse liikmesriike üles tagama muu hulgas iga liikmesriigi kindlaksmääratud tingimustel juurdepääsu vajalikule tervishoiule ja asutustele, et ennetada kõigi seaduslike elanike haigusi.

Nõukogu 9. juuni 2009. aasta soovitus¹²⁰ kehtestatakse koostöö patsiendi ohutuse valdkonnas, sealhulgas tervishoiuteenustega seotud nakkuste ennetamise ja tõrje valdkonnas.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta¹²¹ hõlmab muu hulgas liikuvate kodanike juurdepääsu tervishoiule. Lisaks on Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/24/EL¹²² kehtestatud eeskirjad, mille eesmärk on soodustada piiriüleste tervishoiuteenuste saamist liidus.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas sätestatakse üldine õigus kvaliteetse ennetava tervishoiu ja arstiabi kättesaadavusele. Sellega minnakse kaugemale harta artiklist 35 selles mõttes, et nõutakse õigeaegset juurdepääsu tervishoiule, ja sätestatakse, et see peaks olema taskukohane ja hea kvaliteediga.

Õigeaegne juurdepääs tähendab, et igaühel on vajaduse korral juurdepääs tervishoiule. Põhimõtte realiseerimiseks on vaja tervishoiuasutuste ja tervishoiutöötajate tasakaalustatud geograafilist jaotumist ning meetmeid, et lühendada pikki ootejärjekordi.

Taskukohane tervishoid tähendab, et inimestel ei takistata vajaliku abi saamist selle kulukuse tõttu.

Tervishoidu käsitlev samba säte hõlmab õigust kvaliteetsele tervishoiule, mis tähendab, et tervishoid peaks olema asja- ja nõuetekohane, ohutu ja tõhus.

Ennetav tervishoid ja ravivõimalused tähendavad kokkuvõttes juurdepääsu ravile ja avalikele tervishoiuteenustele, sealhulgas tervise edendamine ja haiguste ennetamine.

¹¹⁹ Nõukogu 27. juuli 1992. aasta soovitus 92/442/EMÜ sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta (EÜT L 245, 26.8.1992, lk 49).

¹²⁰ Nõukogu 9. juuni 2009. aasta soovitus, mis käsitleb patsiendi ohutust, sealhulgas tervishoiuteenustega seotud nakkuste ennetamist ja tõrjet (ELT C 151, 3.7.2009).

¹²¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta (ELT L 166, 30.4.2004, lk 1).

¹²² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2011. aasta direktiiv 2011/24/EL patsiendiõiguste kohaldamise kohta piiriüleses tervishoius (ELT L 88, 4.4.2011, lk 45–65).

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriigid vastutavad oma tervishoiupoliitika kindlaksmääramise ning tervishoiuteenuste ja arstiabi korraldamise ning kättesaadavaks muutmise eest ja säilitavad õiguse määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemi aluspõhimõtted. Neid kutsutakse üles kohandama oma eeskirju põhimõtte elluviimiseks lisaks liidu tasandil vastu võetud eeskirjade ülevõtmisele ja rakendamisele.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavaid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada osalemise kaudu asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Direktiiviga 2011/24/EL seatakse sisse koostöö liikmesriikide tervishoiusüsteemide vahel, et lahendada ühiseid probleeme, nagu juurdepääs tervishoiule, eelkõige hiljuti käivitatud Euroopa tugivõrgustike kaudu; tervisetehnoloogia hindamise alane koostöö; ning koostöö e-tervise võrgustikus ja digitaalsel ühtsel turul.

Puudega inimeste kaasamine

Puudega inimestel on õigus sissetulekutoetusele, mis tagab neile väärrika elu, teenustele, mis võimaldavad neil osaleda tööturul ja ühiskonnaelus, ning nende vajadustele kohandatud töökeskkonnale.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artikli 21 kohaselt on keelatud igasugune diskrimineerimine, muu hulgas puude tõttu. Harta artiklis 26 tunnustatakse puuetega inimeste õigust saada kasu meetmetest, mille eesmärk on tagada nende iseseisvus, sotsiaalne ja tööalane integratsioon ning osalemine ühiskonnaelus. Harta artiklis 34 kinnitatakse, et liit austab õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele, näiteks ülalpeetavaks muutumise või töökoha kaotuse korral.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 19 kohaselt on liidul õigus astuda vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega, muu hulgas puude alusel.

Vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 153 võib liit võtta meetmeid, sealhulgas miinimumnõudeid kehtestavad direktiivid, et toetada ja täiendada liikmesriikide tegevust muu hulgas töökeskkonna parandamisel, et kaitsta töötajate tervist ja ohutust, ning töötingimuste, töötajate sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse ning tööturult väljatõrjutud isikute integreerimise valdkonnas. ELi toimimise lepingu artikli 153 kohaselt võib liit ühtlasi võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide tegevust sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise valdkonnas.

c) Kehtivad meetmed

Liit on ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni osaline¹²³. See on rahvusvaheline õiguslikult siduv akt, milles sätestatakse puuetega inimeste õiguste miinimumnõuded. Liidu 27 liikmesriiki¹²⁴ on samuti konventsiooni osalised. Konventsioonis nõutakse, et osalisriigid võtaksid vastu kõik asjakohased meetmed konventsioonis tunnustatud õiguste rakendamiseks, sealhulgas puuetega inimeste õigus töötada teistega võrdsel alusel ning õigus küllaldasele elatustasemele, iseseisvale elule ja kogukonda kaasamisele.

Nõukogu direktiiviga 2000/78/EÜ¹²⁵ (võrdse tööalase kohtlemise direktiiv) keelatakse seoses tööle saamise, füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise, kutsealale pääsemise ja kutseõppega diskrimineerida muu hulgas puude alusel. Selles nõutakse, et tööandja tagaks mõistlikud mugandused, mis tähendavad vajalike meetmete võtmist, et võimaldada puudega inimesel tööle

¹²³ Nõukogu 26. novembri 2009. aasta otsus Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni sõlmimise kohta Euroopa Ühenduse nimel (ELT L 23, 27.1.2010, lk 35).

¹²⁴ Erandiks on Iirimaa, kes on ratifitseerimisprotsessiga lõpusirgele jõudnud.

¹²⁵ Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT L 303, 2.12.2000, lk 16).

pääseda, töös osaleda, tõusta kõrgemasse ametijärku või osaleda koolitusel, kui sellised meetmed ei põhjusta tööandjale ebaproportsionaalselt suurt koormust.

Konventsiooni põhielemendid on väljendatud puudega inimesi käsitlevas Euroopa strateegias 2010–2020,¹²⁶ mille kaudu komisjon edendab puuetega inimeste osalemist ühiskonnas ja tööturul, inimväärsed elamistingimusi ja sotsiaalset kaasatust. Lisaks on puuetega inimestega seotud sätted hõlmatud liidu valdkondlikes õigusaktides, näiteks transporti, telekommunikatsiooni, tarbijakaitset, riigiabi, riigihankeid või tervist ja ohutust käsitlevates õigusaktides.

Lisaks julgustab komisjon liikmesriike tagama, et erivajadustega inimesed saaksid tuge üldharidussüsteemis. Seda tehakse peamiselt 1996. aastal loodud Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuuri kaudu. Agentuur toetab reforme riiklikul tasandil pikaajalise koostöö ning ekspertide ja teadmiste vahetamise kaudu, tehes vahetut vabatahtlikul alusel toimuvat koostööd haridusministeeriumidega. Agentuuri ülevaated aitavad liikmesriikidel täita ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis sätestatud rahvusvahelisi nõudeid, eriti pidades silmas artiklit 24. Komisjon toetab ühtlasi programmi „Erasmus+“ vahendite kaudu konkreetseid projekte, millega edendatakse kaasavat haridust.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas väljendatakse terviklikku inimõigustel põhinevat lähenemisviisi puuetele. See lähenemisviis on sätestatud ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis, lähtudes puuetega inimeste *väärikusest*, individuaalsest autonoomiast ja sõltumatusest, nende täielikust ja tõhusast ühiskonnas *osalemisest* ja sellesse kaasamisest teistega võrdsel alusel ning võrdsetest võimalustest.

Sambas tuuakse välja õigus *sissetulekutoetusele* kui sotsiaalkaitse ühele elemendile, *teenustele*, mis võimaldavad puuetega inimestel tööturul ja ühiskonnas osaleda, ning *kohandatud töökeskkonnale* kui põhimeetmetele, mis tagavad puuetega inimestele juurdepääsu muudele samba põhimõtetes sätestatud õigustele ning täieliku võrdsuse ja kaasatuse töökohal ja ühiskonnas. Kõnealuses põhimõttes minnakse olemasolevast õigustikust kaugemale, täpsustades vajaliku, vastastikku tugevdava meetmete kombinatsiooni.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriikide ülesanne on üle võtta ja jõustada liidu tasandil vastu võetud eeskirju. ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni ratifitseerinud liikmesriigid vastutavad selle täieliku rakendamise eest nende pädevuses olevates küsimustes. Eespool mainitud liidu meetmed sisaldavad vaid miinimumstandardeid ja liikmesriike kutsutakse üles samba põhimõtte elluviimisel neis eeskirjades

¹²⁶ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Euroopa puuetega inimeste strateegia 2010–2020: Uued sammud tõketeta Euroopa suunas“, KOM/2010/0636 (lõplik).

sätestatust kaugemale minema, sealhulgas võtma positiivseid meetmeid, et tagada puuetega inimeste kaasamine teistega võrdsel alusel. Seejuures peaksid liikmesriigid puuetega inimestega põhjalikult konsulteerima ning neid aktiivselt kaasama.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavasid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada osalemise kaudu asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused Euroopa Liidu tasandil

Komisjon toetab jätkuvalt läbirääkimisi, et võetaks vastu kavandatud Euroopa juurdepääsetavuse akt,¹²⁷ mille eesmärk on tagada juurdepääs teatavatele toodetele ja teenustele siseturul, soodustades seega puuetega inimeste tööhõivet ja ühiskonnas osalemist teistega võrdsel alusel.

Komisjon kui ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni liidu tasandil rakendamise koordinatsioonikeskus jätkab puuetega seotud küsimuste peavoolustamist kõigis asjakohastes liidu meetmetes ja õigusaktides, sealhulgas Euroopa sotsiaalõiguste samba asjakohastes valdkondades.

Komisjon toetab ühtlasi jätkuvalt läbirääkimisi, et liidu seadusandja võtaks vastu ettepaneku nõukogu direktiivi kohta, et laiendada kaitset diskrimineerimise eest muu hulgas puude¹²⁸ alusel ka sotsiaalkaitse valdkondadele, hõlmates sotsiaalkindlustust ja tervishoidu, haridust, sotsiaaltoetuseid ning juurdepääsu avalikult kättesaadavatele kaupadele ja teenustele, sealhulgas eluasemele.

¹²⁷ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv liikmesriikide õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta seoses toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuetega (COM/2015/0615 final – 2015/0278 (COD)).

¹²⁸ Ettepanek: nõukogu direktiiv, millega rakendatakse võrdse kohtlemise põhimõtet sõltumata isikute usutunnistusest või veendumustest, puudest, vanusest või seksuaalsest sättumusest {SEC (2008) 2180} {SEC (2008) 2181}.

Pikaajaline hooldus

Igaühel on õigus kvaliteetsetele ja taskukohastele pikaajalise hoolduse teenustele, kaasa arvatud kodus osutatavad ja kogukonnapõhised teenused.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artikliga 25 tunnustatakse ja austatakse eakate õigust elada inimväärselt ja iseseisvat elu ning osaleda sotsiaal- ja kultuurielus. Harta artikliga 26 tunnustatakse ja austatakse puuetega inimeste õigust saada kasu meetmetest, mille eesmärk on tagada nende iseseisvus, sotsiaalne ja tööalane integratsioon ning osalemine ühiskonnaelus. Artikliga 34 tunnustatakse ja austatakse õigust sotsiaalkindlustushüvitistele ja sotsiaalteenustele, mille kaudu pakutakse liidu õiguse ning riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohast kaitset muu hulgas haiguse, ülalpeetavaks muutumise või eakuse korral.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat, muu hulgas töötajate sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse valdkonnas, võideldes sotsiaalse tõrjutuse vastu ja sotsiaalkaitsesüsteemide moderniseerimise poolt.

Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu.

c) Kehtivad meetmed

Nõukogu soovitus 92/442/EMÜ sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta¹²⁹ kutsutakse liikmesriike üles võtma asjakohaseid meetmeid sotsiaalkindlustuses, arvestades eakate konkreetseid vajadusi, kui nad sõltuvad välistest teenustest ja hooldusest. Komisjoni soovitus 2008/867/EÜ tööturult tõrjutud inimeste aktiivse kaasamise kohta¹³⁰ soovitatakse liikmesriikidel osutada selliseid teenuseid, mis on hädavajalikud, et toetada aktiivse ja majandusliku kaasamise poliitikat, sealhulgas pikaajalisi hooldusteenuseid.

¹²⁹ Nõukogu 27. juuli 1992. aasta soovitus 92/442/EMÜ sotsiaalkaitse eesmärkide ja poliitika lähendamise kohta (EÜT L 245, 26.8.1992, lk 49).

¹³⁰ Komisjoni soovitus (2008/867/EÜ) tööturult tõrjutud inimeste aktiivse kaasamise kohta (ELT L 307, 18.11.2008, lk 11–14).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta¹³¹ hõlmab muu hulgas liikuvate kodanike juurdepääsu pikaajalise hoolduse hüvitistele.

Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest toetatakse liikmesriike sotsiaalteenustesse ja tervishoidu tehtavate investeeringute kaasrahastamiseks. Sellega tugevdatakse üleminekut haigla- ja asutusepõhiselt mudelilt kogukonnapõhisele hooldusele ja integreeritud teenustele. Fondidest toetatakse ka pikaajalise hoolduse teenuste arendamist ametlike hooldajate väljaõppe kaudu.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas kinnitatakse liidu tasandil esimest korda hooldusest sõltuvate isikute õigust pikaajalise hoolduse teenustele. Selles nõutakse kvaliteetseid teenuseid, mis aitaksid nõrgema tervisega inimestel või ülalpeetavatel säilitada tervist ja funktsioneerimist võimalikult kaua ning suurendada nende autonoomsust. Lisaks nõutakse sambas, et hooldusteenused oleksid taskukohased, kuna ametlike hooldusteenustega võivad kaasneda märkimisväärsed finantskulud, mille tõttu jäävad paljude hooldusest sõltuvate inimeste vajadused rahuldamata. Kuigi põhiõiguste hartas on sätestatud, et eakamatel inimestel peaks olema õigus elada väärikalt ja iseseisvalt, on selle õiguse kohaldamise keskmes osutatavate teenuste taskukohasus, piisavus ja kvaliteet.

Sambas seatakse esikohale koduhooldus (hooldust vajava isiku kodus) ja kogukonnapõhised teenused (väljaspool hooldusasutust osutatavate hooldusteenuste valik) ning sellega astutakse seega samm kaugemale kui komisjoni 2008. aasta soovitusel aktiivse kaasamise kohta. Kogukonnapõhiste teenuste arendamine aitab pikaajalise hoolduse vajadustega ja puuetega inimestel elada iseseisvalt ja olla kogukonda kaasatud¹³². Üldjuhul võetakse arvesse hooldust vajavate inimeste eelistusi, et võimalikult kaua iseseisvat elukorraldust säilitada.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriigid säilitavad õiguse määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemi aluspõhimõtted. Neid kutsutakse üles kohandama oma eeskirju põhimõtte elluviimiseks lisaks liidu tasandil vastu võetud eeskirjade ülevõtmisele ja rakendamisele.

Liidu tasandil tuleb ELi toimimise lepingu artiklis 153 käsitletud poliitikavaldkondades sotsiaalpartneritega konsulteerida vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 154 ning nad võivad sõlmida nende nõudel liidu tasandil rakendatavaid lepinguid ELi toimimise lepingu artikli 155 alusel. Sotsiaalpartnerid võivad ka koguda ja vahetada häid tavaid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid selle põhimõtte rakendamist toetada osalemise kaudu asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

¹³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta (ELT L 166, 30.4.2004, lk 1).

¹³² Kooskõlas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Komisjon esitab koos Euroopa sotsiaalõiguste sambaga ka algatuse vanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalustamise toetamiseks. Selles esitatakse õiguslikud ja poliitilised meetmed, mille eesmärk on lihtsustada vanemapuhkuse väljavõtmist nii naistele kui ka meestele, võtta kasutusele isapuhkus ja hooldajapuhkus, edendada paindliku töökorralduse kasutamist, pakkuda rohkem ja paremaid lapsehoiu- ja muid hooldusvõimalusi ning kõrvaldada majanduslikud (näiteks maksualased) takistavad tegurid, mis pärsivad leibkonna teise palgasaaja (kelleks sageli on naine) tööturule sisenemist.

Komisjon toetab jätkuvalt läbirääkimisi 2016. aasta detsembris esitatud ettepaneku üle muuta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta ja määrust (EÜ) nr 987/2009, milles sätestatakse määruse (EÜ) nr 883/2004 (sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta) rakendamise kord¹³³. Ettepaneku eesmärk on kehtestada ühtne kord pikaajaliste hooldushüvitiste kooskõlastamiseks piiriülestes olukordades.

¹³³ COM(2016) 815 (final), 13.12.2016.

Eluase ja abi kodututele

a. Abivajajatele tagatakse juurdepääs kvaliteetsele sotsiaalelamispinnale või eluasemetoetusele.

b. Kaitsetutel isikutel on õigus saada asjakohast abi ja kaitset sunniviisilise väljatõstmise vastu.

c. Kodututele tagatakse piisav peavari ja vajalikud teenused, et edendada nende sotsiaalset kaasatust.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artikli 34 lõikega 3 tunnustatakse ja austatakse muu hulgas õigust eluasemetoetusele, mille kaudu tagatakse liidu õiguse ning riigisistest õigusaktide ja tavadega ettenähtud eeskirjade kohane rahuldav elu kõigile, kellel puuduvad piisavad toimetulekuvahendid.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 153 lõike 2 kohaselt võib liit võtta meetmeid, mille abil toetatakse ja täiendatakse liikmesriikide poliitikat töötajate sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalkaitse valdkonnas, võideldes sotsiaalse tõrjutuse vastu ja sotsiaalkaitstesüsteemide moderniseerimise eest. Vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 156 on komisjoni ülesanne edendada liikmesriikide koostööd ja hõlbustada nende meetmete kooskõlastamist kõigis ELi toimimise lepingu X jaotisega hõlmatud sotsiaalpoliitika valdkondades.

Artikli 153 lõikes 4 on sätestatud, et vastavalt artiklile 153 vastu võetud sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust määrata kindlaks oma sotsiaalkindlustussüsteemide aluspõhimõtted ning see ei tohi olulisel määral mõjutada nende finantstasakaalu.

c) Kehtivad meetmed

Komisjoni soovitus 2008/867/EÜ tööturult tõrjutud inimeste aktiivse kaasamise kohta¹³⁴ on ette nähtud, et liikmesriigid peaksid osutama sotsiaalse kaasamise poliitika toetamiseks hädavajalikke teenuseid, nagu sotsiaalelamispind ja eluasemetoetus. Komisjoni soovitus 2013/112/EL „Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist“¹³⁵ käsitletakse vaeste laste elu- ja eluasemetingimusi. Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade ELi raamistikus¹³⁶ tunnustatakse eluaset kui peamist sekkumisvaldkonda ebasoodsatest oludest pärit romade kaasamiseks. ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis tunnustatakse puuetega inimeste ja nende perede õigust küllaldasele elatustasemele, muu hulgas sobivale eluasemele, ja juurdepääsule riiklikele eluasemeprogrammidele. Konventsioonis nõutakse ühtlasi, et selle osalised võtaksid asjakohaseid meetmeid eluasemele juurdepääsu tagamiseks.

¹³⁴ ELT L 307, 18.11.2008, lk 11.

¹³⁵ Komisjoni 20. veebruari 2013. aasta soovitus 2013/112/EL „Investeerides lastesse aitame neil välja rabeleda ebasoodsate olude ringist“ (ELT L 59, 2.3.2013, lk 5–16).

¹³⁶ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiade ELi raamistik aastani 2020“, KOM/2011/0173 (lõplik).

Mis puudutab ajutise peavarju kättesaadavust, siis on liidu õigusaktidega ette nähtud erikaitse eriti haavatavatele elanikkonnarühmadele, sealhulgas saatjata alaealistele, varjupaigataotlejatele ja pagulastele. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste¹³⁷ ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded, on ette nähtud peavari või mis tahes muu sobiv vahemajutus.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sammas hõlmab esimest korda liidu tasandil eluasemeõiguse kõiki eri tahkusi.

Põhiõiguste hartas on sätestatud õigus eluasemetoetusele ja rahuldavale elule kõigi jaoks, kellel puuduvad piisavad toimetulekuvahendid; põhimõttes nr 19a minnakse veelgi kaugemale, viidates mitterahalisele eluasemetoetusele, nimelt sotsiaalelamispinnale. Tagada tuleks kas sotsiaalelamispind või eluasemetoetus: põhimõtte materiaalne kohaldamisala sisaldab erinevaid võimalusi toetuse andmiseks seoses eluasemega ning hõlmab näiteks eluasemehüvitisi, sissetulekutoetust, rendigarantiisid ja maksusoodustusi.

Selle sätte isikuline kohaldamisala on samuti laiem kui hartal, kuna see hõlmab eluasemetoetust *kõigile abivajajatele*, st mitte ainult neile, kel puuduvad piisavad rahalised vahendid, vaid ka neile, kellel on erivajadused – puude, perekonna lagunemise vms tõttu.

Mis puutub haavatavate inimeste kaitsmisesse väljatõstmise korral, siis tugevdab sammas oluliselt õigust eluasemele ja eelkõige eluaseme kindlusele. Haavatavateks inimesteks võivad olla nii ohustatud ürnid kui ka oma varast ilma jäänud omanikud, keda ähvardab väljatõõtmine. Põhimõtte kohaselt tuleb pakkuda abi ja kaitset, näiteks taskukohast õigusesindajat, toetust ja vahendamist, või kaitsemeetmeid, näiteks juurdepääs võlanõustamisele, et vähendada kodutuks jäämise võimalust. Samas arvestatakse põhimõttes nõuetekohaselt omanike huvisid ning õigustatud ja seaduslikke juhtumeid.

Lisaks kehtestatakse sambaga üldine juurdepääs piisavale peavarjule igaühele, kes on kodutuks jäänud. Sobivat eluaset võib määratleda järgmise põhjal: kindlus omandi suhtes, taskukohasus, elamiskõlblikkus, juurdepääsetavus, asukoht ja kultuuriline sobivus. Põhimõttes tõstetakse ühtlasi latti veel kõrgemale, edendades kodutute ühiskonda naasmist sotsiaalteenuste võimaldamise teel.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid

¹³⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK (ELT L 315, 14.11.2012, lk 57).

Liikmesriike kutsutakse üles võtma rahalisi ja mitterahalisi meetmeid, milleks on eelkõige riiklikud, piirkondlikud või kohalikud eluasemed, et toetada erinevates hädaolukordades olevate inimeste üldist ja kiiret võimalust saada peavarju ning suurendada sotsiaalteenuste ulatust ja mahtu, et põhimõtet ellu viia.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Sotsiaalelamispindade reformi, eluasemete kättesaadavust ja nende taskukohasust, samuti eluasemetoetuste tõhusust jälgitakse ja hinnatakse Euroopa poolaasta protsessis. Sotsiaalkaitsekomitee avatud koordineerimise meetod tagab poliitika koordineerimise ja selle raames jälgitakse liikmesriikide edusamme.

Põhimõtte rakendamist toetatakse liidu fondidest, sealhulgas Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondist sotsiaalelamispindadesse investeerimiseks, Euroopa Regionaalarengu Fondist eluasemetaristu jaoks, Euroopa Sotsiaalfondist sotsiaalteenusteks ja Euroopa abifondist enim puudust kannatavate isikute jaoks kodututele toiduabi andmiseks. Euroopa Liit toetab rahaliselt ka mitmeid kodanikuühiskonnaorganisatsioone, mis edendavad aktiivselt sotsiaalset kaasatust ja vaesuse vähendamist, sealhulgas kodutuse küsimusega tegelevaid organisatsioone.

Juurdepääs esmatähtsatele teenustele

Igaühel on õigus juurdepääsule kvaliteetsetele esmatähtsatele teenustele, sealhulgas vesi, kanalisatsioon, energia, transport, finantsteenused ja digitaalne kommunikatsioon. Toetatakse sellistele teenustele juurdepääsu nende inimeste puhul, kes seda vajavad.

1. Liidu õigustik

a) Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Harta artiklis 36 on sätestatud, et liidu sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse tugevdamiseks tunnustab ja austab liit võimalust kasutada Euroopa Liidu toimimise lepingu kohaselt riigisiseste õigusaktide ja tavadega ettenähtud üldist majandushuvi pakkuvaid teenuseid.

b) Seadusandlikud volitused ja nende piirangud

Vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 151 on liidu ja liikmesriikide üks põhieesmärk nõuetekohase sotsiaalkaitse tagamine ja tõrjutuse vastu võitlemine. ELi toimimise lepingu artikliga 14 pannakse liidule ja liikmesriikidele, igaühele vastavate volituste ja aluslepingu kohaldamisala piires, vastutus tagada, et üldist majandushuvi pakkuvad teenused täidaksid oma ülesandeid. Protokollis 26 tunnustatakse riiklike, piirkondlike ja kohalike asutuste olulist rolli ja laiaulatuslikku kaalutusõigust üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamisel, tellimisel ja korraldamisel. Protokollis tõstetakse samaväärselt esile, et kvaliteedi, ohutuse ja taskukohasuse, võrdse kohtlemise, üldise juurdepääsu ja kasutajate õigustega seotud väärtused on liidu olulised ühised väärtused üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osas. Amsterdami lepingule lisatud 22. deklaratsioonis on öeldud, et ühenduse institutsioonid peavad ELi toimimise lepingu artiklis 114 ette nähtud meetmete väljatöötamisel võtma arvesse puuetega inimeste vajadusi. ELi toimimise lepingu artiklis 106 on sätestatud, et ettevõtjad, kellele on usaldatud üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutamine, alluvad aluslepingu eeskirjadele, eriti konkurentsieeskirjadele niivõrd, kuivõrd nimetatud eeskirjade kohaldamine juriidiliselt ega faktiliselt ei takista nendele määratud eriülesannete täitmist.

c) Kehtivad meetmed

Komisjon on oma kvaliteediraamistikus¹³⁸ juba üldiselt tunnistanud üldist majandushuvi pakkuvate teenuste kui Euroopa sotsiaalmudeli nurgakivi tähtsust ja oma pühendumist kõigile kodanikele esmatähtsatele teenustele juurdepääsu tagamisele. Nii riigiabi kui ka riigihankeid (kontsessioon) käsitlevaid õigusakte on lihtsustatud ja selgitatud riigiasutuste ja lõppkasutajate huvides, et täpsustada selliste teenuste pakkumise õigusraamistikku. Uued õigusnormid tagavad suurema õiguskindluse ja lihtsama õigusraamistiku nii riigiasutustele kui ka ettevõtjatele¹³⁹.

¹³⁸ Euroopa üldhuviteenuste kvaliteediraamistik, KOM(2011) 900 (lõplik).

¹³⁹ http://ec.europa.eu/services_general_interest/index_en.htm

ELi valdkondlikes õigusaktides on alati hoolikalt tasakaalustatud kaks eesmärki: ühelt poolt konkurentsi suurendamine ja turumehhanismide kasutamine, teiselt poolt aga kodanikele juurdepääsu tagamine kvaliteetsetele taskukohase hinnaga põhiteenustele. Nii on see näiteks olnud võrgustike valdkonnas, alates telekommunikatsioonist kuni transpordini. Näiteks *elektroonilise kommunikatsiooni* valdkonnas tagab Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 22/2002¹⁴⁰ (universaalteenuse direktiiv), et teenuste liberaliseerimise ja tihedama konkurentsiga kaasneb reguleeriv raamistik, mis tagab määratletud miinimumteenuste osutamise kõigile lõppkasutajatele vastuvõetava hinnaga.

Raudteetranspordi valdkonnas on komisjoni määrusega (EL) 1307/2007¹⁴¹ kindlaks määratud, kuidas pädevad asutused võivad toimida, et tagada selliste üldhuviteenuste osutamine, mis oleksid muu hulgas mitmekesisemad, turvalisemad, parema kvaliteediga või odavamad kui üksnes turuseaduste poolt reguleeritud teenused. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) 2338/2016 riigisiseste raudtee-reisijateveoteenuste turu avamise kohta¹⁴² (avalike teenuste osutamise kohustus) muudeti varasemat määrust avaliku teenindamise lepingute sõlmimise kohta transpordi valdkonnas, kehtestades selgemad eeskirjad avaliku teenindamise kohustuste kirjeldamiseks ja nende kohaldamisala, samuti uue raamistiku, mis tagab raudteeveo-ettevõtjatele sobivale raudteeveeremile mittediskrimineeriva juurdepääsu, mis motiveerib neid osalema raudtee ühistranspordi teenuse pakkumise riigihangetes.

Energiasektori puhul sisaldub universaalteenuse osutamise kohustus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis 2009/72/EÜ¹⁴³ (elektridirektiiv), milles on selgelt sätestatud, et liidu kodanikud ja, juhul kui liikmesriigid seda kohaseks peavad, väikeettevõtjad peaksid saama kasu avaliku teenuse kohustusest, eelkõige seoses varustuskindluse ning läbipaistvate, mittediskrimineerivate ja mõistlike hindadega.

ELi *veepoliitika* tugineb põhimõttele, et veevarustusteenuste taskukohasus on äärmiselt oluline. Riigiasutused on pädevad võtma vastu / rakendama konkreetseid toetusmeetmeid, mis kaitsevad ebasoodsatest oludest inimesi ja lahendavad veeostuvõimetusega seotud küsimused (näiteks meetmetega, mis tagavad toetuse väikse sissetulekuga leibkondadele, või avaliku teenuse kohustuse kehtestamise kaudu).¹⁴⁴

Finantssektoris võimaldab Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/92¹⁴⁵ Euroopa tarbijatel avada maksekonto liidus tegutseva makseteenuste pakkuja juures olenemata nende elukoha

¹⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. märtsi 2002. aasta direktiiv 2002/22/EÜ universaalteenuse ning kasutajate õiguste kohta elektrooniliste sidevõrkude ja teenuste puhul (universaalteenuse direktiiv) (EÜT L 108, 24.4.2002, lk 51).

¹⁴¹ Komisjoni 8. novembri 2007. aasta määrus (EÜ) nr 1307/2007, millega kehtestatakse kindlad impordiväärtused, et määrata kindlaks teatava puu- ja köögivilja hind piiril (ELT L 291, 9.11.2007, lk 1).

¹⁴² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2016. aasta määrus (EL) 2016/2338, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1370/2007 riigisiseste raudtee-reisijateveoteenuste turu avamise osas (ELT L 354, 23.12.2016, lk 22).

¹⁴³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiiv 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ (ELT L 211, 14.8.2009, lk 55).

¹⁴⁴ Joogivee direktiivis (direktiiv 98/83/EÜ) käsitletakse olmevee kvaliteeti. Eesmärk on kaitsta inimeste tervist olmevee mis tahes saastatusest tulenevate kahjulike mõjude eest, tagades olmevee tervislikkuse ja puhtuse.

¹⁴⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. juuli 2014. aasta direktiiv 2014/92 maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta (ELT L 257, 28.8.2014, lk 214).

liikmesriigist. Lisaks on tarbijatel õigus juurdepääsule põhimaksekontole (hõlmab raha väljavõtmist, pangalaenukandeid ja deebetkaarti) olenemata nende elukohaliikmesriigist või isiklikust rahalisest olukorrast.

2. Euroopa sotsiaalõiguste samba kohaldamisala ja sellega kehtestatavad muudatused

Sambas sätestatakse õigus esmatähtsatele teenustele ja esitatakse mitteammendav loetelu teenustest, mis on meie igapäevaelus kõige tähtsamad. Liikmesriigid säilitavad pädevuse määrata kindlaks, korraldada, osutada ja rahastada selliseid teenuseid riiklikul, piirkondlikul või kohalikul tasandil. Tõsiasjaga, et esmatähtsad teenused – sealhulgas piiriüleselt osutatavad teenused – peaksid igaühele kättesaadavad olema, kinnitab liit, kui oluliseks peetakse teenuseid, mis moodustavad meie sotsiaalmudeli tuumiku. Eelkõige on nende liidu kodanike jaoks, kes esitasid hiljuti selles valdkonnas kodanikualgatuse, eriti tähtis õigus veele ja kanalisatsioonile.

Osad teenused on kaetud universaalteenuse kohustusega liidu valdkondlikes õigusaktides, et tagada, et üldist majandushuvi pakkuvad teenused oleksid kättesaadavad kõigile liikmesriigi tarbijatele ja kasutajatele kõigis liikmesriikides olenemata nende geograafilisest asukohast, et need teenused oleksid kindlaksmääratud kvaliteediga, arvestaksid riigi eripärasid ja oleksid taskukohased. Sambah tunnistatakse vajadust toetada abivajajate juurdepääsu esmatähtsatele teenustele. Juurdepääs esmatähtsatele teenustele lisaks nende kättesaadavusele ja taskukohasusele on olulised, et tagada igaühele võrdne juurdepääs, ja see on oluline puuetega ja eakamatele inimestele.

3. Rakendamine

a) Mida saavad teha liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid

Liikmesriigid säilitavad pädevuse määrata kindlaks, korraldada, osutada ja rahastada esmatähtsaid teenuseid riiklikul, piirkondlikul või kohalikul tasandil. Arvestades, et liidu meetmetes lähtutakse Euroopa sotsiaalmudeli tuumikuks olevast põhimõttest, et esmatähtsad teenused peaksid olema igaühele kättesaadavad, kutsutakse liikmesriike üles põhimõtte elluviimisel neis eeskirjades sätestatust kaugemale minema.

Sotsiaalpartnerid võivad koguda ja vahetada häid tavaid kogu liidu piires. Riigi tasandil võivad sotsiaalpartnerid kõnealuse põhimõtte rakendamist toetada osalemise kaudu asjakohaste poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel.

b) Hiljutised ja käimasolevad algatused ELi tasandil

Elektroonilise side valdkonnas nõutakse elektroonilise side õigusraamistiku¹⁴⁶ läbivaatamise ettepanekus, et liikmesriigid tagaksid kõigile lõppkasutajatele taskukohase juurdepääsu toimivatele interneti- ja häälside teenustele. Kui liikmesriik leiab, et teenus ei ole taskukohane, võib ta nõuda

¹⁴⁶ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega luuakse Euroopa elektroonilise side seadustik (uuesti sõnastatud) (COM(2016)590).

ettevõtjatelt, et nad tagaksid taskukohased hinnad ja õiguse lepingu sõlmimiseks lõppkasutajatele, kellel on madal sissetulek või sotsiaalsed erivajadused. Kavandatud seadustik sisaldab ka sätet, mille kohaselt peavad liikmesriigid riigisiseseid tingimusi silmas pidades tagama, et vajaduse korral toetatakse puuetega lõppkasutajaid või võetakse muid erimeetmeid, et tagada võrdväärset juurdepääsu soodustavate seonduvate telekommunikatsioonivõrgu lõppseadmete, eriseadmete ja eriteenuste taskukohasus.

30. novembril 2016. aastal vastu võetud puhta energia pakett sisaldas ka ettepanekuid uue *elektrienergiaturu* kujundamise kohta. Elektridirektiivi (Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/72/EÜ) uuesti sõnastamise ettepanekus ei muudetud avaliku teenuse osutamise kohustusega seotud sätteid elektrienergia sektoris, kuid tugevdati tarbijate mõjuvõimu ja tarbijakaitsega seotud sätteid. Selles loetleti üksikasjalikumalt tarbijate õigused seoses lepingutega, energiakogukondade ja aktiivsete tarbijate võimalused ning õigus nutikatele mõõturitele. Ettepanekus on ühtlasi esitatud põhjalikumad nõuded haavatavate tarbijate kaitse ja liikmesriikide kohustuse kohta määratleda kütteostuvõimetuse mõõtmise kriteeriumid, mille kohta nad peavad esitama aruanded osana integreeritud eduaruandluses riigi energia- ja kliimakavade kohta. Lisaks esitatakse paketi uus lähenemisviis haavatavate tarbijate kaitsmisele ja tänu energiatõhususe alaste investeeringute toetamisele aidatakse ühtlasi liikmesriikidel vähendada tarbijate energiakulusid. Peale selle teeb komisjon kooskõlas oma jõupingutustega anda tarbijatele rohkem mõjuvõimu ja neid kaitsta ettepaneku rakendada teatavaid protseduurilisi kaitsemeetmeid, enne kui tarbija võrgust lahti ühendatakse. Komisjon loob ka kütteostuvõimetuse vaatluskeskuse, mille ülesanne on esitada paremaid andmeid selle probleemi ja lahenduste kohta, samuti aidata liikmesriikidel võidelda kütteostuvõimetusega¹⁴⁷.

Lisaks tunnistatakse *WiFi4EU ettepanekus*,¹⁴⁸ et on vaja tagada, et üldsust julgustataks kasutama digitaalse ülemineku pakutavaid võimalusi. Ettepanek sisaldab finantsstiimuleid kohalikele asutustele, kes soovivad pakkuda tasuta, võimsat kohalikku traadita ühendust pääsupunktide kaudu kohaliku avaliku elu keskustes kas nende keskuste ruumides või üldsusele ligipääsetavas vabaõhuruumis.

Vee ja kanalisatsiooni valdkonnas näeb komisjon ette joogivee direktiivi¹⁴⁹ läbivaatamise 2017. aastal järelmeetmena Euroopa kodanike algatusele „Right2Water“¹⁵⁰.

Komisjon toetab jätkuvalt läbirääkimisi, et liidu seadusandja võtaks vastu kavandatud Euroopa juurdepääsetavuse akti¹⁵¹. Akti eesmärk on tagada siseturul juurdepääs teatavatele toodetele ja

¹⁴⁷ http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:fa6ea15b-b7b0-11e6-9e3c-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

¹⁴⁸ Ettepanek muuta määrusi (EL) nr 1316/2013 ja (EL) nr 283/2014 seoses internetiühenduse edendamise maapiirkondades (COM(2016) 589).

¹⁴⁹ Nõukogu 3. novembri 1998. aasta direktiiv 98/83/EÜ olmevee kvaliteedi kohta (EÜT L 330, 5.12.1998, lk 32).

¹⁵⁰ <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome>

teenustele, muu hulgas teatavatele esmatähtsatele teenustele nagu elektrooniline side ja audiovisuaalse meedia teenused.

¹⁵¹ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv liikmesriikide õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta seoses toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuetega (COM/2015/0615 final – 2015/0278 (COD)).